

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Gabrielės Ramonaitės,
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas
**Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo
praktikoje**
**Application of European Union law in the case law of the Supreme Administrative
Court of Lithuania**

Vadovas: lekt. dr. Lauras Butkevičius

Recenzentas: prof. dr. Skirgailė Žalimienė

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Rašto darbe analizuojama kaip Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taiko Europos Sąjungos teisę, analizei pasirenkant konkurencijos teisės, mokesčių teisės ir aplinkos apsaugos teisės sritis. Pristatomas nacionalinio teismo vaidmuo Europos Sąjungos teisės taikymo procese bei prejudicinio sprendimo instituto reikšmė siekiant tinkamo Europos Sąjungos teisės taikymo. Teismo praktika pasirinktose teisės srityse nagrinėjama pasirinktų Europos Sąjungos teisės principų pagalba bei analizuojant konkrečias teismo nagrinėtas bylas. Apžvelgiama konkurencijos teisės, mokesčių teisės ir aplinkos apsaugos teisės tarpusavio sąsaja bei kokie ateities iššūkiai laukia teismo, nagrinėjant kilusius ginčus šiose srityse.

Pagrindiniai žodžiai: Europos Sąjungos teisės taikymas, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, mokesčių teisė, konkurencijos teisė, aplinkos apsaugos teisė, principai.

The paper analyses how the Supreme Administrative Court of Lithuania applies European Union law, focusing on competition law, tax law and environmental law. The role of the national court in the process of application of European Union law and the significance of the preliminary ruling institute for the proper application of European Union law are presented. The case-law in selected areas of law is analysed by means of selected principles of European Union law and by means of an analysis of specific cases before the court. The interrelationship between competition law, tax law and environmental law is examined, as well as the future challenges facing the Court in dealing with disputes in these areas.

Key words: Application of European Union law, practice of the Supreme Administrative Court of Lithuania, tax law, competition law, environmental law, principles.

TURINYS

ĮVADAS	5
1. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS POVEIKIS LIETUVOS ADMINISTRACINEI JUSTICIJAI	9
1.1 Nacionalinio teismo vaidmuo Europos Sąjungos teisės taikymo procese	9
1.2 Prejudicinio sprendimo instituto reikšmė taikant Europos Sąjungos teisę.....	12
2. FUNDAMENTALIŲJŲ EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMAS LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO PRAKTIKOJE	14
2.1 Proporcingumo principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje.....	14
2.2 Teisės viršenybės principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje	18
2.3 Teisėtų lūkesčių principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje.....	20
3. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS TAIKYMAS KONKREČIOSE ADMINISTRACINĖS JUSTICIJOS TEISĖS SRITYSE	23
3.1 Europos Sąjungos teisės taikymas aplinkos apsaugos bylose	23
3.2 Europos Sąjungos teisės taikymas mokestiniuose teisiniuose santykiuose.....	26
3.3 Europos Sąjungos teisės taikymas konkurencijos teisės reguliavimo srityje.....	29
4. DABARTINIAI IR BŪSIMI LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO IŠŠŪKIAI TAIKANT EUROPOS SAJUNGOS TEISĘ	32
4.1 Balanso tarp tarpusavyje konkuruojančių teisinių vertybių paieška	32
4.2 Ateities iššūkiai Europos Sąjungos teisės taikymo procese	36
IŠVADOS	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	43
SANTRAUKA	52
SUMMARY	53

SANTRUMPOS

ES – Europos Sąjunga.

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

PVM – Pridėtinės vertės mokestis.

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo.

KT – Konstitucinis Teismas.

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikai netrukus švenčiant 20-mečio buvimo ES valstybe nare jubiliejų verta Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, savo praktikoje nagrinėjančiam itin platų spektrą viešosios teisės normomis reguliuojamuose teisiniuose santykiuose kylančius ginčus, paskirti ypatingą dėmesį. Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą tapo iššūkiu, pareikalavusiu adaptacinio laikotarpio ir intensyvių nacionalinės teisminės sistemos, pirmiausiai – administracinės justicijos, pastangų. Tai, kad ES teisė yra sudaryta iš administracinio pobūdžio taisyklių bei tai, kad labiausiai ES teisė reguliuoja socialinės apsaugos, konkurencijos, mokesčių, muitų, aplinkos apsaugos teisės sritis suponuoja ir atitinkamą LVAT jurisprudencijos plėtros kryptį. Manytina, kad ypatingos analizės yra vertos konkurencijos, aplinkos apsaugos ir mokesčių teisės sritys, kuriose kylančius ginčus ir nagrinėja LVAT. Nacionalinis teismas, kuriam tenka pareiga užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą analizuojamose teisės srityse, remdamasis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje įtvirtintu prejudicinio sprendimo mechanizmu gali ir turi naudotis idant užtikrintų vienodą ES teisės taikymą kartu su kitomis valstybėmis narėmis. Darbo analizei buvo pasirinktos 3 konkrečios teisės sritys – mokesčių, konkurencijos ir aplinkos apsaugos, kaip sritys, kuriose juntama didžiausia ES teisės įtaka. Siekiant kuo geriau atskleisti kaip įvairiapusiškai gali pasireikšti ES teisės taikymas LVAT praktikoje, taip pat pasirinkta yra minėtųjų sričių analizė per principus. Neabejotina, kad ESTT jurisprudencijoje yra išplėtoti daugelis principų, kurie aktualūs valstybių narių nacionaliniams teismams, tačiau šiame rašto darbe pasirinkti yra proporcingumo, teisės viršenybės bei teisėtų lūkesčių principai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra ne kartą pabrėžęs ir konstitucinėje jurisprudencijoje išplėtojęs ES teisės viršenybės principą, kuris yra privalomas ir LVAT; tai yra viena svarbiausių nacionalinio teismo pareigų – užtikrinti ES teisės viršenybę; be kita ko, tai yra pagrindinė nacionalinės ir ES teisinių sistemų sąveikos ašis. Tuo tarpu proporcingumo ir teisėtų lūkesčių principas yra aktualūs taikant sankcijas ūkio subjektams už konkurencijos teisės pažeidimus ar aplinkos apsaugą reglamentuojančių teisės normų pažeidimus, nagrinėjant, ar viešojo administravimo institucijos nepažeidė subjektų turimų teisėtų lūkesčių, ar taikytos poveikio priemonės atitinka proporcingumo principą.

Taip pat paminėtina, kad 2019 m. pristatytas Europos žaliasis kursas nauja linkme nukreipia aplinkos apsaugos, konkurencijos bei mokesčių teisės sritis. Išsikeltą tikslą tapti klimato kaitai neutraliu žemynu ES sieks įgyvendinti pirmiausiai per aplinkos apsaugos, mokesčių bei konkurencijos teisės sritis. Tvarumas – tik neseniai atsiradusi sąvoka, šiuo metu dar tebesanti diskusijų objektu, tačiau būtent per tvarumo prizmę ES yra išsikėlus

tikslą transformuoti finansų sektorių, konkurencijos teisę paruošiant naujiems ateities iššūkiams taip suteikiant dar didesnę prioritetą aplinkos apsaugai. Tad LVAT praktikos analizė šiose srityse tampa vis svarbesnė, siekiant geriau suprasti, kaip LVAT taikė ES teisę konkurencijos, mokesčių bei aplinkos apsaugos srityse lig šiol bei kokie ateities iššūkiai, atsižvelgiant į tai, kad ES politika tampa vis labiau orientuota į tvarumą įvairiuose sektoriuose, gali laukti teismo ateityje.

Tikslas. Ištirti, kaip mokesčių, aplinkos apsaugos ir konkurencijos teisės srityse Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taikė Europos Sąjungos teisę lig šiol bei su kokiais sunkumais gali susidurti ateityje.

Uždaviniai:

- 1) Atskleisti nacionalinio teismo vaidmenį ir jam tenkančias pareigas taikant ES teisę bei prejudicinio sprendimo instituto reikšmę
- 2) Nustatyti, kaip LVAT savo praktikoje sprendžia ginčus pasitelkdamas ESTT jurisprudencijoje išplėtotus principus, siekiant daugiau analizuoti mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse kilusius ginčus
- 3) Išnagrinėti, kaip LVAT taiko ES teisę, tiriant mokesčių, aplinkos apsaugos, konkurencijos teisės srityse kylančių ginčų nagrinėjimo LVAT praktikoje ypatybes bei atkreipti dėmesį į teismo praktikoje vyraujančias tendencijas minėtose teisės srityse
- 4) Ištirti, kokią tarpusavio ryšį turi mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse bei kokie iššūkiai LVAT gali laukti ateityje nagrinėjant bylas šiose srityse ir taikant ES teisę

Objektas. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika taikant ES teisės nuostatas, ESTT jurisprudencijoje išplėtotus paaiškinimus mokesčių, aplinkos bei konkurencijos teisės srityse. Taip pat nagrinėjami nacionalinių ir Europos Sąjungos institucijų pateikti vertinimai, apžvalgos mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse. Nagrinėjama teisės doktrina, siekiant įvertinti, kokia yra nacionalinio teismo bei prejudicinio sprendimo instituto reikšmė taikant Europos Sąjungos teisę nacionaliniame teisme.

Tyrimo metodai:

- 1) **Analizės** – metodas naudojamas siekiant išnagrinėti, koks yra nacionalinio teismo vaidmuo bei prejudicino sprendimo instituto reikšmė ES teisės taikyme
- 2) **Lyginamasis** – metodas naudojamas siekiant palyginti, kaip LVAT taiko ES teisę skirtingose teisės srityse – mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos
- 3) **Kritinės analizės** – metodas naudojamas siekiant išanalizuoti, kaip, atsižvelgiant į ES formuojamas naujas tendencijas konkurencijos, aplinkos apsaugos srityse bei finansų sektoriuje, į pokyčius turės reaguoti nacionalinis teismas

Darbo originalumas. Lietuvos teisinėje literatūroje netrūksta mokslinių darbų, analizuojančių teisės principų arba mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisę reguliuojančių teisės normų taikymą viešojoje teisėje – kaip pavyzdžius galima paminėti A. Gedminaitės disertaciją „Teisėtų lūkesčių apsaugos principas viešojoje teisėje“, I. Danelienės disertaciją „Proporcingumo principas administracinėje teisėje“. Taip pat buvo rengti magistro darbai tokiomis temomis kaip „Europos Sąjungos teisės principų taikymo aspektai administracinių bylų teisenoje“, „ESTT ir nacionalinių teismų sąveika aiškinant ir taikant ES teisę“, „Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos Respublikos administraciniuose teismuose“ bei tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių moksliniai straipsniai, analizuojantys pasirinktą temą per aplinkosauginių mokesčių, teisės principų taikymą Lietuvos administraciniuose teismuose, ūkinės veiklos laisvės ribojimų santykį su teise į švarią aplinką. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad tema jau išnagrinėta, tačiau rengto rašto darbo, kuriame analizė būtų orientuota apjungiant kelias skirtingas teisės sritis – mokesčių, aplinkos, konkurencijos – bei kaip bylas šiose srityse, taikydamas Europos Sąjungos teisę, nagrinėja konkrečiai Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas dar nėra buvę. Taip pat darbe siekiama aptarti, kaip koreliuoja tarpusavyje šios, iš pirmo žvilgsnio, visiškai nesusijusios teisės sritys ir kokie galimi iššūkiai laukia Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ateityje, atsižvelgiant į kintantį Europos Sąjungos požiūrį į mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės sritis. Vis labiau įvairiuose sektoriuose įsitvirtinanti tvarumo paradigma tikėtina, pakeis ir nacionalinio teismo praktiką minėtose srityse ir šiuo rašto darbu siekiama iširti, kokia linkme gali pakrypti nacionalinio teismo praktika konkurencijos, mokesčių ir aplinkos apsaugos teisės srityse. Nei Lietuvoje, nei užsienio literatūroje nėra randama rašto darbų, kurie būtų nagrinėjami ta pačia tematika.

Svarbiausi šaltiniai. Pagrindiniai šaltiniai, kuriais buvo pasiremta rengiant rašto darbą, yra Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, užsienio ir Lietuvos

mokslininkų moksliniai straipsniai. Taip pat buvo remtasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išplėtotą jurisprudencija mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse bei nacionalinių ir užsienio institucijų teiktos apžvalgos ir vertinimai aktualiais klausimais.

1. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS POVEIKIS LIETUVOS ADMINISTRACINEI JUSTICIJAI

1.1 Nacionalinio teismo vaidmuo Europos Sąjungos teisės taikymo procese

Po įstojimo į Europos Sąjungą 2004 metais Lietuvos teisinėje sistemoje įvyko daug pokyčių, tačiau viena labiausiai tai pajutusių teisės sričių – administracinė justicija. Nuo 2004 metų nacionalinių teismų orientyru, suponuojančiu tinkamą ir teisiškai pagrįstą ginčo išsprendimą, tapo ES teisės aktai bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos suformuluoti principai. Natūralu, kad įstojimas į ES suponuoja naujas teises ir pareigas valstybėms narėms ir ypatingai stiprų vaidmenį čia vaidina nacionaliniai teismai. Būtent nacionalinis teismas turi pareigą kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, turi pareigą netaikyti tų nacionalinės teisės nuostatų, kurios prieštarauja ES teisės aktuose įtvirtintoms nuostatom, teismui yra privalu vertinti nacionalinius teisės aktus paisant ES teisės bei priimant sprendimus nagrinėjamose bylose. Atsižvelgiant į tai, kokią platų spektrą pareigų ES teisės taikymo procese turi nacionalinis teismas, kyla pagrįstas klausimas – kokią poziciją užima nacionalinis teismas, kai yra analizuojami ES teisės taikymo klausimai? Turbūt pagrįstai galima teigti, kad vieną svarbiausių. Nacionalinis teismas, spręsdamas ginčus, kilusius įvairiuose teisiniuose santykiuose, taiko ES teisės aktų normas, atitinkamai, remiasi ir ESTT išplėtotą jurisprudencija nagrinėjamai bylai aktualiais klausimais.

Tokios pačios nuomonės nacionalinio teismo atžvilgiu laikosi ir doc. dr. Skirgailė Žalimienė – nacionaliniam teismui yra privalu atsižvelgti į ESTT jurisprudencijoje suformuotus principus, susilaikyti nuo ES teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės aktų nuostatų aiškinimo; autorė teigia, kad aukščiausios instancijos valstybių narių teismams tenka lemiamas vaidmuo prižiūrint, ar Europos Sąjungos teisė taikoma tinkamai (Žalimienė, 2011, p. 140-141).

E. Kuzborska, nagrinėdama nacionalinio teismo dialogą tarptautinės teisės klausimais bei nacionaliniam teismui tenkančius iššūkius, išskiria kelis pagrindinius uždavinius, kuriuos nacionaliniai teismai, autorės nuomone, turėtų stengtis įgyvendinti, t. y. turi būti siekiama ir toliau įgyvendinti ES teisės viršenybę bei nacionalinių teisės aktų derinimą atsižvelgiant į ES teisės aktus bei į ESTT pateikiamus minėtųjų ES teisės aktų išaiškinimus, taip pat autorė įvardina, kad nacionaliniai teismai privalo ugdyti gilų ES teisės suvokimą bei gebėjimą ją tinkamai taikyti (Kuzborska, 2017, p. 431).

Suprantama, kad kartu su šia garbe užtikrinant ES teisės tinkamą taikymą visoje valstybėje, ateina ir atitinkama atsakomybė, kaip ir akcentuoja S. Žalimienė, teigdama, kad tokia plati galia, suteikta nacionaliniams teismams, suponuoja ir padidėjusią atsakomybę

užtikrinant asmenų subjektinių teisių tinkamą apsaugą (Žalimienė, 2011, p. 141). Primintina yra visiems teisės mokslo tyrėjams bei praktikams žinoma *Kobler* byla, kurioje ESTT įtvirtino, kad atsakomybė, tenkanti valstybei narei, taipogi gali būti tiesioginė pasekmė netinkamų nacionalinių teismų priimtų sprendimų, taikant ES teisę (*Kobler*, 2003). Tokiu atveju ne tik fiksuojamas ES teisės pažeidimas, bet taip pat atsiranda ir valstybės narės pareiga atlyginti žalą – net ir tuo atveju, kai ES teisės pažeidimas yra įgyvendintas nacionalinio teismo veiksmais (Valančius, 2018, p. 309). Pagrįstai galima teigti, kad šis ESTT sprendimas tik dar labiau pabrėžė nacionalinio teismo vaidmens svarbą, nors ir su neigiamu teisiniu poveikiu, turint omenyje tai, kad po šio priimto sprendimo atsakomybė tenka ir už teismo padarytas klaidas, kita vertus, tai verčia nacionalinį teismą taikant ES teisės nuostatas tik dar labiau pasitempti.

Kaip ne kartą yra akcentuojama teisės doktrinoje, administracinė justicija ir jai priklausantys teismai patys pirmieji pajuto ES teisės poveikį. Tai suponuoja išvadą, kad kalbant apie nacionalinio teismo vaidmenį taikant ES teisę, būtent administraciniai teismai, jų praktikos analizė bei teismo rolės ES teisės taikymo procese yra verti ypatingo dėmesio. Administracinės justicijos tyrinėtojai vieningai sutaria, kad nors Lietuvai ES teisės taikymas ir inkorporavimas į nacionalinę teisę tapo privalomas tik po įstojimo į ES, dar prieš tampant valstybe nare Lietuvos teismai nacionalinės teisės nuostatas aiškino pasiremdami ES teise kaip papildomu šaltiniu ir gerąja praktika. Kaip nurodo S. Kavalnė, administraciniuose teismuose priimamos nutartys ir sprendimai buvo motyvuojami atsižvelgiant į ES teisės aktus bei ESTT praktiką (Kavalnė, 2010, p. 201).

Neretai kalbant apie teismą ir jam tenkančius iššūkius, turima omenyje bendrosios kompetencijos ar administracinės justicijos teismus, kuriems yra tekusi pareiga nacionalinės teisės nuostatas taikyti atsižvelgiant į ES teisę, tačiau nevertėtų užmiršti ir konstitucinio teismo. Profesorius Egidijus Jarašiūnas, analizuodamas ES ir nacionalinės teisės santykį, prejudicinio sprendimo institutą bei nacionaliniam teismui tenkančius iššūkius laviruojant tarp skirtingų teisinių sistemų, subtiliai akcentuoja visų teismų lygybę bei leidžia skaitytojui suprasti, kad visi teismai (turima omenyje ir patį ESTT, taip pat valstybių narių konstitucinius teismus bei ordinarinius teismus (šio rašto darbo atveju tai būtų LVAT) savo kompetencijos ribose susiduria su ES teisės taikymo sunkumais; tik jie varijuoja priklausomai nuo paties teismo statuso (Jarašiūnas, 2014, p. 59).

2022-10-21 vykusioje konferencijoje „Konstitucijos 30-metis: nuo ordinarinės iki aukščiausiosios teisės“ S. Žalimienė akcentuoja, kad šiai dienai administraciniai teismai, įskaitant ir LVAT, sprendami kilusius ginčus jau beveik kiekvienoje byloje nagrinėja taikydami ES teisę – nepriklausomai nuo to, ar turima omenyje ES tiesioginį taikymą,

t. y. ES teisės reglamentų taikymą sprendžiant bylas, ar direktyvų taikymą perkeliant jas į nacionalinius teisės aktus.

Mokslinėje literatūroje vyrauja sutartina nuomonė, kad Europos Sąjungos poveikis Lietuvos administracinei justicijai labiausiai juntamas konkurencijos, mokesčių ir muitų bei aplinkos apsaugos teisės srityse, be kita ko, ir LVAT šiose srityse nagrinėja svarų kiekį bylų; LVAT savo praktikoje ES teisę daugiausiai taiko sprendamas laisvės judėjimo (ES piliečių ekstradicijos), konkurencijos teisės, mokesčių teisės, telekomunikacijų teisės, aplinkosaugos teisės, ES teisės aiškinimo klausimus (Ravluševičius, 2017, p. 317).

Po įstojimo į ES teismas, nagrinėdamas ginčus, kilusius minėtose teisės srityse, privalo taikyti ES teisę itin atidžiai ne vien dėl to, kad šios teisės sritys yra itin stipriai paveiktos ES teisės; tai taip pat yra teisės srityse, ypatingai aktualios kiekvienam valstybės narės piliečiui – neginčijamos yra asmens teisės į ūkinės veiklos laisvę (kuri yra tiesiogiai įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje), sveiką ir švarią aplinką (ši asmens subjektinė teisė nors ir nėra tiesiogiai įtvirtinta Konstitucijoje, bet yra išvedama iš kitų Konstitucijos nuostatų) bei teisingą mokesčių sistemą. Nacionaliniam teismui, nagrinėjančiam bylas konkurencijos, mokesčių ar aplinkos apsaugos teisės srityse tenka pareiga ne tik užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą, bet taip pat ir šių skirtingų teisinių interesų pusiausvyrą – asmens teisė į ūkinės veiklos laisvę nėra absoliuti teisė, ji gali būti ribojama siekiant kitų, toje situacijoje labiau gintinų teisinių tikslų ir aplinkos apsauga yra vienas iš jų (A. Juškevičiūtė-Vilienė, 2019, p. 132). Aplinkos apsaugos teisė, konkurencijos, mokesčių – tai yra tos sritys, kurių apimtyje nagrinėjamos bylos pasižymi ne tik itin griežtų ES teisės reikalavimų įtvirtinimu (taigi, ir aukštesnių standartų taikymo pareiga nacionalinių teismų teisėjams), bet taip ir tuo, kad bylos dažnai yra itin sudėtingos, reikalaujančios kompleksinių žinių, gilaus ES teisės supratimo. Tad nacionalinis teismas kiekvienu atveju turi atidžiai įvertinti ir atrasti pusiausvyrą tarp skirtingų teisinių vertybių, tuo pačiu užtikrindamas ES teisės tinkamą pritaikymą bei asmens teisių gynybos realų įgyvendinimą.

Taigi, galima teigti, kad ES teisės taikymo procese būtent nacionaliniam teismui tenka sudėtingiausias uždavinys užtikrinant tinkamą ES teisės taikymą nacionalinėje teisinėje sistemoje. Kaip vėliau šiame rašto darbe bus pateikiama, darytina išvada, kad ateityje nacionalinio teismo vaidmuo, atsižvelgiant į tai, kad, tikėtina, jog ginčai konkurencijos, mokesčių bei aplinkos apsaugos teisės srityse darysis vis labiau kompleksiški.

1.2 Prejudicinio sprendimo instituto reikšmė taikant Europos Sąjungos teisę

Lietuvos tapimas Europos Sąjungos nare visai nacionalinei teisinei sistemai tapo vienu didžiausiu iššūkiu; siekiant prisitaikyti prie naujų standartų tiek institucijoms, tiek įstatymų leidėjui teko perprasti ES teisę, teisė aktų bei institucijų sistemą. Akivaizdu, kad teismams bei teisėjams (ypatingai – paskutinės instancijos) kaip subjektams, įgaliotiems aiškinti ir plėtoti ES teisės aktų ir bendrųjų principų taikymą nacionalinėje teisėje, šioje kelionėje į visavertės valstybės narės statusą buvo suteiktas reikšmingas vaidmuo – teismai nuo pat įstojimo bylas nagrinėja pasiremdami ES teisės nuostatomis, ES teismų jurisprudencija. Įstojimas į Europos Sąjungą suponuoja tai, kad neturėtų būti daroma ryški takoskyra tarp ES ir nacionalinės teisės – priešingai, teismai turi bendradarbiauti ir garantuoti tapatų ES teisės aiškinimą. Šiame kontekste paminėtinas prejudicinio sprendimo mechanizmas vertas atskiros trumpos apžvalgos.

Prejudicinio sprendimo institutas yra įtvirtintas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 267 straipsnyje, kuriame numatyta, kad valstybės narės teismas turi teisę kreiptis į ESTT dėl ES teisės aktų nuostatų išaiškinimo arba galiojimo, jei turima omenyje aukščiausios instancijos teismą, tai turima teisė virsta jau pareiga. Žvelgiant iš nacionalinės teisės pusės paminėtina, kad Teismų įstatymo 40 straipsnis įtvirtina teismų teisę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo atžvilgiu tai jau suprantama kaip pareiga) kreiptis į ES teisminę instituciją su prašymu pateikti preliminarųjį nutarimą ES teisės aktų aiškinimo ar galiojimo klausimu.

Analizuojant pačią prejudicinio sprendimo sampratą, teisinėje mokslinėje literatūroje šis institutas dažniausiai yra įvardijamas kaip ESTT ir valstybės narės nacionalinio teismo tam tikra bendradarbiavimo priemonė, jungianti nacionalinius valstybių narių teismus, prašančius ES teisės aktų nuostatose įtvirtinto reglamentavimo išaiškinimą arba ES teisės aktų galiojimo patikrinimą su ESTT, kurio pateiktas sprendimas tampa kelrode žvaigžde nacionaliniam teismui nagrinėjamoje byloje (Jarašiūnas, 2014, p. 47; Valančius, 2018, p. 303; Prapiestytė, 2014, p. 625). Sutiktina su teisinėje mokslinėje literatūroje pateikiama prejudicinio sprendimo, kaip teisinės gijos, jungiančios valstybių narių teismus bei ESTT, samprata, tačiau akcentuotina ir kita prejudicinio sprendimo pusė – tai ne tik priemonė užtikrinti institucinį bendradarbiavimą, bet daugiau įrankis, kuriuo pats ESTT siekia užtikrinti vienodą ES teisės taikymą visose valstybėse narėse (Weatherill, 2016, p.155). Galima teigti, kad ir pats preliminarus sprendimo mechanizmas buvo įtvirtintas bandant išvengti tapačių ES teisės nuostatų skirtingo interpretavimo valstybėse narėse, numatant nacionaliniams teismams galimybę kreiptis į ESTT (Jarašiūnas, 2014, p. 49). Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiuo aspektu ESTT sulaukia ir kritikos – neva beatodairiškai

siekiant užtikrinti tinkamą ir tapatą ES teisės taikymą visose valstybėse narėse bei išvengti valstybių narių nacionalinių teismų spekuliacijų ES teise, ESTT siekis, kad nacionaliniai teismai prisiimtų didesnę atsakomybę už ES teisės taikymą ir aiškinimą išlieka tik deklaratyvus (Weatherill, 2016, p. 159).

Nagrinėjant prejudicinio sprendimo institutą detaliam paminėtinas ir dar vienas šio instituto privalumas – preliminarus sprendimo priėmimas leidžia pačiam Teisingumo Teismui plėtoti savo jurisprudenciją (Jarašiūnas, 2014, p. 51). ESTT, nagrinėdamas vienos kurios valstybės narės nacionalinio teismo pateiktus klausimus ne tik plečia ir nuolatos atnaujina savo praktiką, bet taip pat išnagrinėjęs vieną bylą ESTT pateikia išaiškinimus, kuriais vėliau remiasi nacionaliniai teismai visoje Europoje. Tad prejudicinio sprendimo instituto daugialypė nauda yra nekvestionuotina.

Pats ESTT savo jurisprudencijoje nevengia net ir pačiuose naujausiuose savo sprendimuose pakartotinai akcentuoti jau išsakniusios SESV 267 straipsnyje įtvirtintos procedūros reikšmės, nuolatos pabrėždamas bendradarbiavimo tarp Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų būtinumą bei reikšmę (Juzgado de Primera Instancia no 4..., 2022; Bayer Intellectual Property..., 2022).

Teigtina, kad ESTT nuolatinio stipraus ryšio su nacionaliniais teismais palaikymas suponuoja aukštesnę valstybių narių piliečių subjektinių teisių apsaugą, keliant aukštus standartus nacionaliniams teismams, bet per prejudicinio sprendimo procedūrą ESTT ir pats padeda valstybių narių nacionaliniams teismams tinkamai taikyti ES teisę ir užtikrinti aukštus standartus.

Generaliniai advokatai prejudicinio sprendimo analizės klausimu yra linkę pritarti ESTT plėtojama jurisprudencijai, teigdami, kad SESV 267 straipsniu įtvirtinama preliminarus sprendimo procedūra yra Teisingumo Teismo ir valstybių narių nacionalinių teismų dialogo forma, tam tikra bendradarbiavimo priemonė (generalinio advokato Anthony Michael Collins išvada..., 2021; generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada..., 2020; generalinio advokato Priit Pikamäe išvada..., 2023).

Grįžtant prie prejudicinio sprendimo reikšmės nacionalinio teismo veikloje paminėtina, kad LVAT nuo pat integracijos į ES proceso pradžios demonstruoja ryškią savo lyderystę ES teisės taikyme – teismas ne tik pradėjo taikyti normas ir ESTT principus dar iki stojimo, bet ir, kaip jau visiems žinoma, pats pirmasis iš Lietuvos teismų pasikreipė dėl prejudicinio sprendimo. Šio rašto darbo analizei svarbu priminti, kad patys pirmieji Lietuvos nacionalinio teismo prašymai ESTT paaiškinti ES teisės nuostatas buvo būtent mokesčių teisinių santykių reguliavimo srityje – 2005 m. kreiptasi dėl išaiškinimo akcizų mokesčio srityje, o 2008 m. – dėl PVM.

V. Valančius analizuodamas teismų bendradarbiavimą įvardina, kad proveržis buvo 2016 metais, kai LVAT 6 kartus kreipėsi į ESTT dėl prejudicinio sprendimo pateikimo (Valančius, 2018, 325 psl.), bet autorius, žinoma, negalėjo numatyti, kad 2021 m. LVAT dėl prejudicinio sprendimo kreipsis 10 kartų, o sulaukus 2023 m. bendras LVAT teiktų paklausimų ESTT sieks net 41. Įdomumo dėlei pažymėtina, kad LVAT itin dažnai kreipiasi į ESTT prašydamas pagalbos dėl 2006-11-28 Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos nuostatų išaiškinimo (ESTT priimti sprendimai bylose *UAB „ARVI“ ir ko*, *UAB „HA.EN.*, *VMI prieš SEB*, *Nideira BV*, *XT prieš VMI ir kt.*). Remiantis oficialiais LVAT internetiniame tinklapyje pateiktais duomenimis galima teigti, kad šiai dienai prejudicinio sprendimo institutas LVAT praktikoje nėra neprisijaukintas įrankis, o ir kažin, ar kada buvo – tai pagrindžia D. Prapiestytės pateikta iki 2014 m. LVAT teiktų prejudicinių sprendimų analizė (Prapiestytė, 2014, p. 647-650) – iki 2014 m. visus LVAT teiktus prašymus priimti preliminarų sprendimą ESTT priėmė. Turint omenyje, kokia tai yra formali procedūra bei kad ESTT gali atmesti valstybių narių teismų teikiamus dokumentus, jeigu jie neatitinka ESTT procedūros reglamente 93-118 straipsniuose įtvirtintų reikalavimų, ši LVAT sėkmė yra išties sveikintina. Darytina išvada, kad LVAT pakankamai lengvai įsisavino prejudicinio sprendimo institutą ir sėkmingai jį taiko savo praktikoje. Sėkmingas prejudicinio sprendimo mechanizmo taikymas LVAT praktikoje suponuoja išvadą, kad LVAT žingsniai sudėtingos bei daugialypės teisinės sistemos – ES teisės – taikymo kelyje yra tinkami. Atkreiptinas dėmesys, kad net 19 iš minėtųjų 41 kreipimosi į ESTT yra susiję su mokesčių, konkurencijos ar aplinkos apsaugos sritimis – tai tik dar kartą įrodo pasirinktos temos aktualumą bei atskleidžia, kaip stipriai šios teisės sritys yra veikiamos ES teisės.

2. FUNDAMENTALIŲJŲ EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS PRINCIPŲ TAIKYMAS LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO PRAKTIKOJE

2.1 Proporcingumo principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje

Proporcingumo principas – vienas pagrindinių ES principų; pastebėtina, kad teisės doktrinoje dažnai aiškinamas kartu su teisingumo principu. Šio principo esmė yra, kad valdžios institucijos privalo atsižvelgti į proporcingumo reikalavimą siekiant tam tikrų tikslų. I. Danelienė šį principą perteikia ne tik kaip ESTT jurisprudencijoje plėtojamą principą, bet taip pat įvardina jį kaip atskirą administracinės teisės principą bei sudėtinį komponentą konstitucinio teisinės valstybės principo (Danelienė, 2010, p. 244). Neretai šis

principas yra minimas LVAT sprendžiant bylas, susijusias su mokestiniais teisiniais santykiais bei aplinkosauga. ESTT proporcingumo principą aiškina kaip vieną iš bendrųjų Sąjungos teisės principų ir teigia, kad pagal šį principą Sąjungos institucijos priimta priemonė teisėta su sąlyga, kad, kai galima rinktis iš kelių tinkamų priemonių, taikoma mažiausiai suvaržanti, o sukelti nepatogumai nėra neproporcingi siekiamiems tikslams (SY v Commission, 2022).

Analizuojant proporcingumo taikymą LVAT praktikoje konkrečiai per mokesčių, aplinkos apsaugos ar konkurencijos teisės prizmę, paminėtina, kad LVAT laikosi nuoseklios pozicijos, kad pagal proporcingumo principą jei yra taikomi kokie nors apribojimai, tai naudojama poveikio priemonė turi būti tinkama ir būtina siekiamam tikslui įgyvendinti; proporcingumo principas taip pat minimas, kai teismas sprendžia tarp skirtingų teisinių vertybių ir yra reikiamybė apsaugoti asmenų teises ir laisves.

Atkreiptinas dėmesys, kad proporcingumo principą išsamiai analizuoja I. Danelienė, savo darbuose analizuodama proporcingumo principą, puikiai atskleidžia jo įvairiapusiškumą: principas gali būti analizuojamas tiek per įvairias viešojo administravimo sritis, tiek pasirenkant konkrečias siauras teisės sritis ir analizuojant principą, pavyzdžiui, mokesčių ar aplinkos teisės srityje (Danelienė, 2012). Ingridos Danelienės disertacijoje į proporcingumo principo analizę patenka LVAT bylos, nagrinėtos aplinkos apsaugos bei mokesčių teisės srityse. Pažymėtina, kad autorė išskiria tai, kad laisvo prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimo ribojimai galimi siekiant tik didesnių teisinių tikslų, išimtiniais atvejais, vienas jų ir yra aplinkos apsauga (Danelienė, 2012, p. 199). Paminėtina, kad autorės analizė apsiriboja bylų iki 2011 metų nagrinėjimu (turint omenyje tai, kad pati disertacija baigta 2011 m.).

Nagrinėjant, kaip proporcingumo principas pasireiškia LVAT praktikoje paminėtina viena byla, kurioje buvo sprendžiama dėl taikomų poveikio priemonių. Teismas joje pasirėmė ESTT suformuota proporcingumo principo koncepcija ir šia byla LVAT patvirtino, kad šis principas nacionalinėje teisėje buvo plėtojamas dar iki Lietuvai tariant valstybe nare (2004-02-20 byla Nr. A¹-362/2004). ESTT savo jurisprudencijoje, nagrinėdamas proporcingumo principo taikymą ribojant ūkinę veiklą, yra akcentavęs, jog kiekvieno ribojimo teisėtumas priklauso nuo to, ar draudžiančios priemonės yra tinkamos ir būtinos teisės akto numatytiems tikslams pasiekti. Tada, kai reikia pasirinkti vieną iš kelių priemonių, išeitis turėtų būti mažiausiai komplikauta priemonė, o atsiradę nuostoliai negali būti neproporcingi pasiektiems tikslams.

Proporcingumo principą analizuojant taikomų administracinių sankcijų kontekste atkreiptinas dėmesys, kad LVAT jurisprudencijoje galima aptikti įvairaus pobūdžio bylų.

Viena įdomesnių bylų – 2009-12-28 byla Nr. N⁵⁷⁵-1387/2009, kurioje ginčas kilo dėl automobilio langų stiklų padengimo šviesos laidumą mažinančia plėvele. Teismui pripažinus, kad buvo pažeistos nacionalinės teisės nuostatos ir skirta pareiškėjui bauda, LVAT pateikė kitokį situacijos vertinimą - pasirinko ES veikimo sutarties 34 straipsniu bei ESTT sprendimu byloje C-265/06. Teismo vertinimu, absoliutus draudimas klijuoti automobilių stiklus bet kokia plėvele pripažintinas kaip draudimas, kuris riboja laisvą prekių judėjimą Bendrijoje, nes tokiu draudimu yra užkertamas kelias užsienio valstybėse teisėtai pagamintų ir parduotų plėvelių prekybai Lietuvoje; net ir siekiant kelių eismo saugumo, aplinkosaugos ar kitų tikslų galima užtektų numatyti, kad tos plėvelės neviršytų stiklų pralaidumo ribinės vertės. Teismas pripažino, kad šiuo atveju absoliutus draudimas klijuoti bet kokias tamsinimo plėveles ant automobilio langų stiklų negali būti pateisinamas dėl jo neproporcingumo siekiamiems tikslams. Kelios kitos LVAT bylos puikiai atskleidžia, kaip praktikoje gali diferencijuoti proporcingumo principo vertinimas. 2009-01-01 nutartyje pareiškėjui skirta bauda už prekiavimą alkoholiu rugsėjo 1-ąją dieną buvo sumažinta, bet nepanaikinta – LVAT vertinimu, skirtos nuobaudos dydis nebuvo proporcingas minėtajam pažeidimui; darydamas šią išvadą teismas įvertino faktinių aplinkybių visumą – pareiškėjas ėmėsi priemonių, kad rugsėjo 1 d. alkoholiu nebūtų prekiaujama, anksčiau Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatų minėtasis asmuo nėra pažeidęs, uždraustą dieną buvo realizuotas nedidelis silpno alkoholio kiekis (2009-01-01 byla Nr. A-756-153/2009). Dar kitoje byloje LVAT nustatė, kad pareiškėjas skirtąją baudą už laikomus alkoholinius gėrimus susimokėjo, bet pasisakydamas dėl baudos dydžio teismas įvertino, kad teisės pažeidimo žala visuomenei nėra didelė bei nenustatyta, kad tai būtų pakartotinis pažeidimas, tad teismas padarė išvadą, kad „paskirtos baudos dydis yra pakankamas sankcijos tikslams pasiekti <...>“ (2009-02-13 byla Nr. A-230/2009).

Vertinant proporcingumo principą mokesčių teisės srityje, pravartu atkreipti dėmesį į I. Danelienės ir A. Antanaitės atliktą apžvalgą, nagrinėjant proporcingumo taikymą teismų praktikoje. 2005-09-14 byloje LVAT pateikė proporcingumo principo sampratą Mokesčių administravimo įstatymo prasme – konstatuota, kad šis principas implicitiškai gali būti laikomas minėtame įstatyme *expressis verbis* įtvirtintų teisingumo ir protingumo principų dalimi bei aiškinamas kaip protingos skirtingų interesų pusiausvyros siekis. Teismo nuomone, mokesčių administratorius yra ir viešojo administravimo subjektas, taigi jam taikomis ir Viešojo administravimo įstatymo nuostatos; įstatymo 3 straipsnyje numatyti viešojo administravimo principai, įskaitant ir proporcingumo principą, suponuoja tai, kad administracinis teisės aktas ir pasitelkiamos įgyvendinimo priemonės privalo atitikti būtinumo ir pagrįstumo kriterijus (2005-09-14 byla Nr. A⁵-1075/2005). Verta

dėmesio yra 2009-03-10 nutartis, kurioje teismas rėmėsi ESTT praktika ir akcentavo valstybių narių turimą pareigą laikytis bendrųjų teisės principų (būtent proporcingumo ir teisinio saugumo), kurie yra pripažįstami ES teisinės sistemos dalimi. Teismas išaiškino, kad pagal PVM įstatymo normas būtent PVM mokėtojui, kuris pritaikė 0 procentų dydžio PVM tarifą, tenka įrodinėjimo našta grindžiant tokio tarifo taikymo pagrįstumą (2009-03-10 byla Nr. A⁴⁴² – 376/09). Šioje byloje nagrinėta ne tik įrodinėjimo naštos, bet ir prekių gabenimo tarp valstybių klausimai; teismas, sprendamas ginčą, pasirėmė ESTT praktika, kurioje yra konstatuota, kad nėra pažeidžiama Bendrijos teisė, kai įrodinėjimo našta tenka tam asmeniui, kuris prašo leisti pasinaudoti teise nukrypti arba būti atleistam nuo atitinkamo mokesčio; tai suponuoja, kad būtent prekių tiekėjas privalo pateikti įrodymus, kad jo prašymas būti atleistam nuo atitinkamo mokesčio gali būti tenkinamas (Antanaitytė, Danelienė, 2011, p. 529).

2011-09-05 byloje LVAT nagrinėjo ginčą dėl vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų rinkimą, ne tik pabrėžė, kad principas „teršėjas moka“ buvo perkeltas į Lietuvos teisinę sistemą įgyvendinant Direktyvą 2006/12/EB, bet kad proporcingumo principas reikalauja, kad rinkliava už komunalinių atliekų surinkimą iš atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą nebūtų akivaizdžiai neproporcinga dėl jų nekilnojamojo turto ir jo naudojimo paskirties galinčiam susidaryti atliekų kiekiui (2011-09-05 byla Nr. A⁴⁹²-2796/2011). Šiame kontekste paminėtina yra ir dar viena LVAT byla – 2010-03-29 byla, kurioje LVAT, taipogi sprendamas dėl vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą, pasirėmė proporcingumo principu bei kaip jį savo praktikoje yra išaiškinęs ESTT (2010-03-29 byla Nr. A525-471/2010).

Paminėtina ir dar viena byla, šįsyk jau susijusi su konkurencijos teisės sritimi ir viešojo administravimo subjekto pareiga užtikrinti sąžiningą konkurenciją (t. y. Konkurencijos įstatymo 4 straipsnio realų įgyvendinimą) – 2017-04-11 byla, kurioje LVAT dar kartą išsamiai analizavo proporcingumo principą, pasiremdamas ESTT praktika. LVAT šioje byloje proporcingumo principu pasirėmė kaip ES teisės pripažįstamu ir ESTT jurisprudencijoje išplėtotu principu, o pačioje byloje rėmėsi ES teise kaip papildomu šaltiniu, pabrėždamas, kad pagal šį principą ES teisės nuostata nustatytos priemonės turi būti tinkamos siekiamiems teisėtiems tikslams įgyvendinti ir neviršytų to, kas būtina jiems pasiekti, papildomai nurodydamas, kad pagal proporcingumo reikalavimus, įstaigos, priėmusios administracinį aktą, privalo kilus teisiniui ginčui įrodyti, kad minėtas teisės aktas buvo priimtas pasinaudojant savo diskrecija (2017-04-11 byla Nr. eI-6-502/2017).

Proporcingumo principą vertinant iš mokesčių teisės pusės, paminėtina LVAT byla, kurioje teismas pasirėmė ESTT pateiktais proporcingumo principo išaiškinimais,

nagrinėdamas bylą dėl importuotų ir į kitą valstybę narę išgabenti skirtų prekių neapmokestinimo importo PVM, kai šios prekės iš Lietuvos Respublikos teritorijos išgabenamos pažeidžiant nacionalinėje teisėje nustatytą terminą (2022-06-29 byla Nr. eA-448-662/2022).

Taigi LVAT praktika mokesčių, aplinkos ar konkurencijos teisės srityse pasiremiant ESTT jurisprudencijoje išplėtotu proporcingumo principu gali būti itin įvairi – tiek sprendžiant klausimus dėl PVM ar mokesčių už atliekas rinkimą, tiek tenka pareiga, taikant proporcingumo principą, išlaviruoti tarp įvairių saugomų teisinių gėrių – tai yra ir ūkinės veiklos laisvė bei visos visuomenės teisė į švarią aplinką bei pritaikyti proporcingumo principui neprieštaraujančios masto poveikio priemonės. Galima tik spėlioti, bet teigtina, kad ateityje, toliau sparčiai plečiantis pramonei, o ES vis didesniu galvosūkiu tampant tinkamos aplinkos apsaugos ir jos išsaugojimo būtinybė, LVAT, sprendžiant ginčus, susijusius su ūkinės veiklos laisve bei aplinkos apsauga, šio principo svarba taps vis aktualesnė; kita vertus, tai leis dar labiau išplėtoti teismo jurisprudenciją ES teisės principo – proporcingumo – taikyme.

2.2 Teisės viršenybės principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje

Kaip puikiai yra žinoma, vienas kertinių ES teisės principų yra teisės viršenybės principas, kuris yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos konstituciniame akte dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje; akto 2 straipsnyje yra įtvirtinta ES teisės viršenybė.

Retai kada šio principo analizę galima įvardinti nuodugnia nepaminint ESTT bylos, kurioje šis principas ir buvo suformuotas – *Costa v. E.N.E.L.*. Trumpai apibūdinant principo esmę primintina, kad jis įtvirtina valstybių narių teismams pareigą netaikyti ES teisei prieštaraujančios vidaus teisės; taip pat nustato, kad už netinkamu Europos Sąjungos įgyvendinimu bei taikymu individui padarytą žalą gali kilti valstybės atsakomybė (*Costa v. E.N.E.L.*, 1964) – Teismas įtvirtino, kad visi nacionaliniai aktai privalo atitikti ES teisę, nepriklausomai nuo teisės aktų rūšies ar vietos teisės aktų hierarchijoje).

Teisės viršenybės principas neretai yra analizuojamas per valstybių narių konstitucinę jurisprudenciją bei kaip valstybių narių konstituciniai teismai vertina teisės viršenybės principą, turint omenyje, kad konstituciniai teismai, priešingai negu ordinariniai, analizuoja teisės viršenybės principo sąveiką konkrečiai su Konstitucija, atitinkamai akcentuojant, kad būtinybė įtvirtinti ES teisės viršenybę atsirado tada, kai išryškėjo skirtingo ES teisės interpretavimo valstybėms narėms priimant sprendimus tendencija (Ravluševičius, 2017, p. 310). Neabejotina, kad už teisės viršenybės principo

realų įgyvendinimą yra atsakingi nacionaliniai teismai (Žalimienė, 2010, p. 289), tačiau, kaip teisingai pastebi kiti autoriai, teismų praktikos nuoseklumas eina koja kojon su teisės viršenybės principu (Valančius, 2018, p. 302)

Teisės viršenybės principas yra viena iš fundamentalių vertybių, jungiančių ES valstybes nares, juo pagrįsta ir pati Sąjunga. Pastaraisiais metais ESTT ir vertindamas ieškinių dėl įsipareigojimų pažeidimo pagrįstumą, ir SESV 267 straipsnio pagrindu pateiktus klausimus plėtojo valstybių narių ESS 19 straipsnio 1 dalies pagrindu priištus įsipareigojimus, kartu pasisakė dėl nacionalinių teismų nepriklausomumo principo turinio ir jo reikšmės. (Jarukaitis, Morkūnaitė, 2021, p. 55). Autoriai, analizuodami teismų nepriklausomumo principo genezę bei tolimesnę raidą pabrėžia, kad šis principas yra neatsiejamas nuo teisės viršenybės principo, kadangi į teisės viršenybės principo sampratą patenka ir teismų nepriklausomumo principas (Jarukaitis, Morkūnaitė, 2021, p. 49). Pritartina išsakyti autorių nuomonei, kad teisės viršenybės principas bei jo analizė yra neįmanoma nepaminint teismų nepriklausomumo akcentavimo. Šiuo aspektu yra paminėtina viena LVAT byla, nagrinėta konkurencijos teisės srityje dėl Konkurencijos tarybos nutarimo „Dėl pieno supirkimo ir perdirbimo veikla užsiimančių ūkio subjektų bei šių ūkio subjektų asociacijos veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“ panaikinimo (LVAT 2012-04-12 byla Nr. A⁵²⁰-2136/2012). Kuo dar svarbi ši byla – šalys savo pareiškimuose argumentus grindė ES teisės nuostatomis, tačiau LAVT atmetė šiuos argumentus teigdama, kad byla nagrinėtina pagal nacionalinės teisės normas; primintina, kad LVAT turi pilną diskreciją spręsti, kokiose bylose taikyti ES teisę priimant sprendimus, o kokiose ne.

Toliau nagrinėjant šio principo sampratą LVAT mokesčių, aplinkos ar konkurencijos teisės srityse paminėtina yra ir dar viena byla, nagrinėta aplinkos apsaugos teisės srityje, kurioje LVAT kreipėsi į ESTT prašydamas priimti prejudicinį sprendimą. Ginčas byloje kilo dėl savivaldybės sprendimų, kuriais buvo patvirtinti detalieji planai su numatyta komplekso statybos galimybe, ESTT pateikė direktyvos 2001/42/EB išaiškinimą bei konstatavo, kad šioje byloje nacionalinės teisės akto normos prieštarauja minėtai direktyvai; tai suponuoja LVAT pareigą išspręsti ginčą taip, kad nebūtų taikomos ES teisę paneigiančios nacionalinės teisės nuostatos, nes priešingu atveju atsirastų rizika byloje priimtąjį teismo sprendimą laikyti neteisėtu.

Teisės viršenybės principas neretai yra analizuojamas per valstybių narių konstitucinę jurisprudenciją bei kaip valstybių narių konstituciniai teismai vertina teisės viršenybės principą, turint omenyje, kad konstituciniai teismai, priešingai negu ordinariniai, analizuoja teisės viršenybės principo sąveiką konkrečiai su Konstitucija,

atitinkamai akcentuojant, kad būtinybė įtvirtinti ES teisės viršenybę atsirado tada, kai išryškėjo skirtingo ES teisės interpretavimo valstybėms narėms priimant sprendimus tendencija (Ravluševičius, 2017, p. 310). Nepriklausomai nuo to, ES teisės viršenybės principas yra privalomas ir LVAT, nagrinėjančiam ginčus įvairiose srityse. Pažymėtina, kad, kaip teisingai pastebi kiti autoriai, teismų praktikos nuoseklumas eina koją kojon su teisės viršenybės principu (Valančius, 2018, p. 302). Taigi, darytina išvada, kad LVAT, siekdamas užtikrinti ES teisės viršenybės principo realų įgyvendinimą savo praktikoje turi siekti kuo nuoseklesnės savo praktikos ir tai galioja nagrinėjant ginčus visose srityse – ne tik mokesčių, aplinkos apsaugos ir konkurencijos. Kita vertus, rašto darbo autorės nuomone, tais atvejais, kai plėtojama praktika yra kurioje nors srityje ydinga (kaip ir yra paminima šio rašto darbo 3.1 dalyje), teismui reiktų veikti drąsiai – priešingu atveju randasi rizika ES teisės pažeidimams.

Papildomai paminėtina, kad teisės viršenybės principo svarba, atsižvelgiant į pastarųjų metų politines aktualijas, yra išaugusi. Kaip taikliai pastebi Europos Komisijos narys Didier Reynders savo 2022 m. spalio 27 d. kalboje, šie neramūs laikai, kai yra paminamos pamatinės teisinės valstybės vertybės, kasdien grubiai pažeidžiamos fundamentaliosios žmogaus teisės ir laisvės, tenka ir vėl atsigręžti į galimai pamirštas vertybes, tokias kaip teisės viršenybė ar teisinė valstybė. Tad teigtina, kad teisės viršenybės principo svarba yra neišblėstanti (Speech by Commissioner Reynders on “Protecting and strengthening...”, 2022). Nacionaliniam teismui, kaip institucijai, atsakingai už asmenų subjektinių teisių tinkamą gynybą, šio ESTT jurisprudencijoje ne kartą akcentuoto principo tinkamas ir realus įgyvendinimas yra gyvybiškai svarbus, siekiant užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą.

2.3 Teisėtų lūkesčių principo taikymas nacionalinėje administracinėje justicijoje

LVAT teisėtų lūkesčių principą argumentuodamas savo priimamus sprendimus mokesčių, aplinkos apsaugos ar konkurencijos teisės reguliuojamose srityse naudoja taip pat aktyviai kaip ir aptartąjį proporcingumo principą. Konkrečiai nustatytos principo sampratos teismo jurisprudencijoje neaptinkama, tačiau akcentuotina byla, kurioje LVAT akcentavo, jog teisėtų lūkesčių principas yra siejamas su privačių subjektų pasitikėjimu valstybe bei teisinės valstybės samprata – teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas, o valstybė privalo vykdyti savo įsipareigojimus asmeniui (2005-09-21 byla Nr. A10-1074/2005). Teisėtų lūkesčių principas iš dalies įsitvirtinęs Lietuvos teisinėje sistemoje dėl Lietuvos įsiliejimo į Europos

administracinę erdvę (Pranavičienė, 2010, p. 213); būtent dėl šios priežasties LVAT, nagrinėdamas bylas, pasiremia ES teisės aktais bei ESTT formuojama jurisprudencija. Analizuojant teisėtų lūkesčių principo taikymą LVAT praktikoje pastebima, kad šios bylos neretai būna susijusios su teisiniais santykiais, atsirandančiais iš konkurencijos teisės.

ES teisės taikymą LVAT praktikoje nagrinėjančių autorių darbuose yra itin akcentuojamos kelios LVAT bylos – 2005-02-10 sprendimas byloje Nr. A7-783/2006 ir 2006-05-11 nutartis byloje Nr. A1-686/2006. 2005 m. vasario 10 d. byloje ginčas kilo tarp Konkurencijos tarybos ir pareiškėjo dėl leidimo susipažinti su tyrimo medžiaga, kuria taryba pasidalinti su pareiškėju atsisakė. LVAT akcentavo, kad teisės susipažinti su konfidencialia tyrimo medžiaga vertinimas varijuoja priklausomai nuo subjekto, kuris reikalauja šios medžiagos pateikimo – įmonė, kuri yra įtariama konkurencijos teisės pažeidimu, ar kiti asmenys. Nagrinėdamas šią bylą LVAT pasirėmė Europos Tarybos reglamentu Nr. 139/2004 bei EB sutartimi ir pripažino, kad pareiškėjas neturi teisės susipažinti su medžiaga, nes pareiškėjas nėra ūkio subjektas, prieš kurį pradėtas tyrimas ir kuriam potencialiai gali būti taikomos sankcijos – o pagal ES teisę, taisyklių dėl galimybės susipažinti su atitinkamos bylos medžiaga taikymas yra nukreiptas į subjektus, kuriems gali būti skiriamos baudos už konkurencijos teisės pažeidimus (2005-02-10 byla Nr. A7-783/2006). Kitoje byloje LVAT nagrinėjo ginčą, kilusį dėl Vilniaus miesto taksi įmonių draudžiamo susitarimo padidinti keleivių vežimo kainas – remiantis bylos medžiaga teigtina, kad pareiškėjai, būdami taksi paslaugų rinkos dalyviais (t. y. konkurentais) po dalyvavimo bendruose susirinkimuose visi sutartinai pakėlė taksi paslaugų tarifus; byloje tapo aktualus ESTT jurisprudencijoje nurodomas suderintų veiksmų apibrėžimas ir jo turinys. LVAT, pasiremdamas ESTT jurisprudencijoje pateiktais išaiškinimais, konstatavo, kad šis susitarimas yra draudžiamas pagal konkurencijos teisę (2006-05-11 byla Nr. A1-686/2006).

ESTT praktikoje itin akcentuojamas apdairumo kriterijus ūkio subjektams, dalyvaujantiems rinkoje ir siekiantiems tinkamai užtikrinti savo teisėtus lūkesčius – teigiama, kad tuo atveju, jeigu ūkio subjektas galėjo numatyti, kad Sąjungos priemonės priėmimas galimai paveiks jo interesus, jis negali remtis šiuo principu priėmus tą priemonę (Piličiauskas, Andrijauskaitė, 2015). Atitinkamai ir LVAT papildomai vertina ūkio subjektų apdairumą, nagrinėdamas, ar nebuvo pažeistas teisėtų lūkesčių principas – kaip pavyzdys paminėtina yra LVAT 2011 m. byla, kurioje pareiškėjas įrodinėjo savo paties teisėtų lūkesčių pažeidimą, nurodydamas, kad jam buvo įtvirtintas daug didesnis muitų tarifas sutartiniuose santykiuose su Kinijos gamintoju bei kitu kontrahentu. Pabrėžtina, kad ūkio subjektai turi pareigą elgtis ne tik apdairiai, bet ir

sąžiningai bei nepažeisdami teisės aktų; tik šių pareigų tinkamas vykdymas suponuoja subjektų teisę pasiremti teisėtų lūkesčių principu, tokio pozicijos laikosi ir ESTT savo jurisprudencijoje, atitinkamai, ir LVAT savo praktikoje toliau plėtoja šį ESTT įtvirtintą reikalavimą, taikomą ūkio subjektams (2011-07-28 byla Nr. A⁴⁴⁴-2863/2011). 2011-12-15 byloje Nr. A⁶²-1119/2011 buvo sprendžiama dėl žalos, atsiradusios dėl teritorijų planavimo dokumentų panaikinimo, atlyginimo subjektui, bandžiusiam vykdyti investicinę veiklą. Šioje byloje LVAT nutarė, kad, kadangi subjektas nesiekė neteisėtų veiksmų bei elgėsi teisėtai, jo lūkesčiai yra gintini ir negalima tokia situacija, kad visa atsakomybė už patirtas išlaidas taikoma išimtinai tik pareiškėjui, kuris pasitikėjo viešojo administravimo subjektų priimtų aktų teisėtumu (2011-12-15 byla Nr. A⁶²-1119/2011).

Jau minėta LVAT 2017-04-11 byla Nr. eI-6-502/2017 išlieka aktuali ir nagrinėjant teisėtų lūkesčių principą – LVAT dar sykį pabrėžė šio principo svarbą ES teisės sistemoje ir nurodė, kad ES nedraudžia retroaktyvumo teisėkūroje, kai to reikalauja bendrojo intereso tikslai ir yra tinkamai atsižvelgiama į suinteresuotų asmenų teisėtus lūkesčius, taip pat kai iš atitinkamų Sąjungos normų turinio, tikslo ar struktūros aiškiai matyti, kad joms turi būti priskirtas toks poveikis ir pasirėmė ESTT pateiktu išaiškinimu byloje *Mitsui & Co. Deutschland prieš Hauptzollamt Düsseldorf*, C-256/07 (2017-04-11 byla Nr. eI-6-502/2017).

Nagrinėjant teisėtų lūkesčių principo pritaikymą sprendžiant konkurencijos teisės srityje kylančius ginčus, paminėtinos dar kelios LVAT bylos. Teismas nagrinėdamas bylas dėl baudų už konkurencijos teisės pažeidimus skyrimo pasirėmė ESTT praktika ir nurodė, kad ūkio subjektai, dėl kurių pradėta administracinė procedūra, per kurią gali būti paskirtos baudos, negali turėti teisėtų lūkesčių, kad Konkurencijos taryba neviršys anksčiau skirtų baudų lygio, kadangi Konkurencijos taryba turi teisę, nepažeisdama teisės aktų, ir savo diskrecijos ribose pritaikyti skiriamų baudų dydį taip, kaip yra būtina siekiant užtikrinti konkurencijos politikos ir teisės normų tinkamą įgyvendinimą (2021-09-09 byla Nr. eA-1150-520/2021; 2015-12-17 byla Nr. A-1699-822/2015).

2017-09-27 nutartimi byloje Nr. eA-1537-858/2017, nagrinėdamas bylą pagal apskųstą Konkurencijos tarybos nutarimą, remdamasis ESTT praktika akcentavo, kad teisė remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu taikoma kiekvienam asmeniui, esančiam padėtyje, kuri leidžia manyti, kad institucija sukėlė jam pagrįstų vilčių dėl suteiktų konkrečių garantijų (2017-09-27 byla Nr. eA-1537-858/2017) (ši teisėtų lūkesčių principo samprata taip pat paminėta 2015-12-17 nutartyje Nr. A-1699-822/2015, nagrinėjant *Gazprom* bylą).

Analizuojant teisėtų lūkesčių principą mokestiniuose santykiuose, paminėtina yra byla, kurioje LVAT, sprenddamas dėl atsisakymo suteikti teisę į PVM ataskaitą pabrėžė, kad

piktnaudžiavimo teise atveju (apmokestinamasis) asmuo negali remtis teisinio saugumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principais ginčydamas atsisakymą suteikti teisę į PVM atskaitą ir savo sprendimą grindė ESTT 2017-11-22 sprendimo byloje C-251/16 pateiktais išaiškinimais (2019-11-20 byla Nr. eA-1726-602/2019).

Apibendrinant galima teigti, kad teisėtų lūkesčių principas yra neatsiejamas nuo valstybės pareigos vykdyti savo funkcijas tinkamai, nepažeidžiant asmenų subjektinių teisių, tačiau pabrėžtina, kad remtis teisėtais lūkesčiais yra leidžiama tik tais atvejais, jeigu subjekto ginami lūkesčiai yra teisiškai pagrįsti ir teisėti, tai galioja ir taikant šį principą nagrinėjamosiose teisės srityse.

3. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS TAIKYMAS KONKREČIOSE ADMINISTRACINĖS JUSTICIJOS TEISĖS SRITYSE

3.1 Europos Sąjungos teisės taikymas aplinkos apsaugos byloje

Priešingai negu asmens teisė į ūkinės veiklos laisvę, teisė į sveiką ir švarią aplinką Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtinta, tačiau tai neleidžia daryti išvados, kad tai yra mažiau gintina teisinė vertybė negu ūkinės veiklos laisvė. ES visada skyrė išskirtinį dėmesį aplinkos apsaugai, juolabiau, kad ir ES Pagrindinių teisių chartija, konkrečiai jos 35 straipsnis, tiksliai įvardina, kad vienas iš ES politikos bei veiklos elementų yra aukštas žmonių sveikatos apsaugos lygis.

ES teisės taikymas LVAT praktikoje aplinkosaugos byloje yra itin įvairus, apimantis tiek žalos aplinkai vertinimą, tiek visuomenės informavimą bei poveikio aplinkai vertinimą.

Direktyva 2004/35/EB bei jos įgyvendinimas sietinas su vienu pagrindiniu tikslu – sukurti padarytos žalos aplinkai prevencijos bei situacijos koregavimo visuomenei priimtina kaina (Žvaigždinienė, 2014, p. 453). Nagrinėjant, kaip šią direktyvą savo praktikoje taiko LVAT atkreiptinas dėmesys, kad teismas direktyvą priimtuose savo sprendimuose mini kartu su principu „teršėjas moka“ akcentuodamas, kad žalos aplinkai išvengimas ir ištaisymas turėtų būti įgyvendinamas plėtojant steigimo sutartyje nurodytą „teršėjas moka“ principą (2013-11-25 byla Nr. A-520-1831-13, 2019-04-03 byla Nr. I-6-822/2019, 2022-10-05 byla Nr. eI-14-556/2022). Taigi, teigtina, kad direktyvos nuostatos yra aiškinamos per pažeidėjo atsakomybės prizmę.

Nesunku pastebėti, kad LVAT taikant ES teisę aplinkos apsaugos srityje principas „teršėjas moka“ (kuris iš esmės yra suponuojamas direktyvos 2004/35/EB) teismo praktikoje yra plačiai analizuojamas, ypatingai tose byloje, kuriose LVAT sprendė ginčus dėl nesumokėtos vietinės rinkliavos. Paminėtinos yra sekančios LVAT bylos. 2022-12-21

byloje Nr. eTA-1057-815/2022 teismas nagrinėjo bylą dėl nesumokėtos vietinės rinkliavos už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą priteisimo ir joje pateikė savo argumentus teigdamas, kad principo „teršėjas moka“ turinys yra pateiktas Atliekų tvarkymo įstatyme, kuriuo yra įgyvendinama 2008-11-19 direktyva 2008/98/EB dėl atliekų. Teismas atkreipė dėmesį, kad minėtoje direktyvoje yra nustatytos priemonės, kuriomis yra siekiama apsaugoti aplinką bei žmonių sveikatą. Kuo svarbi ši byla, tai kad LVAT akcentavo Direktyvos 2008/98/EB preambulės 26 punktą, kuriame nustatyta, kad principas „teršėjas moka“ yra pagrindinis Europos ir tarptautiniu lygmeniu taikomas principas (2022-12-21 byla Nr. eTA-1057-815/2022). Papildomai norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad visai neseniai (2021 m.) ES pakeitė nemažai teisės aktų, reglamentuojančių atliekų tvarkymą, kaip vieną iš pavyzdžių galima pateikti Direktyvą 2018/851. Kuo svarbi minėtoji direktyva – kaip nurodo teisės doktrina, vienas pagrindinių šios direktyvos tikslų – valstybių narių perėjimas prie žiedinės ekonomikos (Česnaitytė, 2021, p. 32), Aplinkos apsaugos teisės prasme ši direktyva svarbi dar ir tuo, kad Lietuvos teisinėje sistemoje, pagal Atliekų tvarkymo įstatymo pakeitimus (įgyvendintus remiantis šia direktyva), yra įtvirtintas gamintojo didesnės atsakomybės principas, taip pat plečiamos atliekų prevencijos sąlygos (Česnaitytė, 2021, p. 32). Atsižvelgiant į naują teisinį reguliavimą paminėtina viena LVAT byla, spręsta jau minint naująją direktyvą – 2021-11-11 sprendimas byloje Nr. eA-1705-492/2021. Ginčas minėtoje byloje kilo dėl Vilniaus savivaldybės atliekų tvarkymo taisyklių atitikties Atliekų tvarkymo įstatymui. LVAT dar kartą akcentavo, kad atliekų tvarkymo srityje galioja „teršėjas moka“ principas yra pagrindinis aplinkos apsaugos teisėje taikomas principas bei pasirėmė gausia ESTT praktika, pagal kurią šio principo esminis siekis yra teisingai paskirstyti dėl aplinkos taršos patirtas išlaidas (2021-11-11 byla Nr. eA-1705-492/2021).

Kaip žinia, Orhuso konvencija ir jos analizė yra privaloma siekiant tinkamai išanalizuoti ir perprasti aplinkos apsaugos teisę bei kaip ją reguliuoja ES (atitinkamai – kaip ją turi taikyti nacionaliniai teismai priimdami sprendimus bylose, susijusiose su aplinkos apsauga). Teisinėje literatūroje išnagrinėta, kad Orhuso konvencija iš esmės turi keletą konkrečių tikslų, susijusių su visuomenės teisėmis aplinkos apsaugos teisės srityje, tai turima omenyje teisę gauti informaciją apie aplinką (6 straipsnis), teisę dalyvauti priimančiam sprendimams dėl aplinkos (7, 8 straipsniai), teisę kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais (9 straipsnis) (Rasa Ragulskytė-Markovienė, 2011, p. 99). Toliau šiek tiek detaliau bus analizuojama, kaip LVAT taiko Orhuso konvenciją įgyvendinančius ES teisės aktus savo praktikoje nagrinėdamas ginčus aplinkos apsaugos srityje.

2021-11-24 nutartyje Nr. eA-2757-602/2021 LVAT analizavo, ar kaimo bendruomenė turi teisę ginti viešąjį interesą Orhuso konvencijos pagrindu ir akcentavo, kad 2013-09-23 sprendime LVAT, vadovaudamasis Direktyva 2003/35/EB, jau suformavo suinteresuotos visuomenės sampratą – Direktyva 2003/35/EB nenustato nevyriausybinės organizacijoms jokių kitų reikalavimų, išskyrus tuos, kurie yra nurodyti (skatinti aplinkos apsaugą ir atitikti reikalavimus pagal nacionalinę teisę (2021-11-24 byla Nr. eA-2757-602/2021)). Suinteresuotos visuomenės sampratą pagal Orhuso konvenciją LVAT taip pat nagrinėjo 2019-10-16 nutartyje Nr. eAS-612-822/2019 ir pabrėžė, kad remiantis Orhuso konvencijos 2 straipsnio 5 dalimi suinteresuota visuomenė – tai visuomenė, kuriai daro įtaką arba gali daryti įtaką aplinkosaugos srityje priimami sprendimai arba kuri yra suinteresuota sprendimų priėmimo procesu; pagal šią apibrėžtį nevyriausybinės organizacijos, padedančios spręsti aplinkosaugos problemas ir veikiančios pagal nacionalinių įstatymų reikalavimus, laikomos suinteresuotomis organizacijomis (2019-10-16 byla Nr. eAS-612-822/2019).

Atkreiptinas dėmesys, kad analizuojant teisės doktriną, nesunku pastebėti, kad LVAT yra ne kartą sulaukęs kritikos dėl savo priimto sprendimo byloje, kurioje pareiškėjas – Žvėryno bendruomenė – kreipėsi į teismą dėl išduoto leidimo rekonstruoti nekilnojamąją kultūros vertybę; LVAT dėl šio savo sprendimo yra kritikuojamas teigiant, kad buvo nepagrįstai susiaurintos Orhuso konvencijos taikymo ribos nurodant, kad visuomeninės organizacijos turi teisę ginti viešąjį interesą teisme tik srityje, kuri yra susijusi su aplinkos elementais (Monkevičius, 2009, p. 44).

Ši teisės doktrinoje išsakyta kritika LVAT priimtiems sprendimams aplinkos apsaugos bylose rašto darbo autorės nuomone neturėtų būti laikytina visai nepagrįsta. Orhuso konvencija numato atitinkamas visuomenės teisės aplinkos apsaugos srityse, viena iš jų ir yra teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais, o teismo per daug siauras ar formalizuotas požiūris į šį aspektą gali suponuoti net kelias neigiamas teises pasekmes. Pirmiausiai – kadangi turima omenyje LVAT, kuris formuoja praktiką administraciniams teismams atitinkamais klausimais, tokiu būdu visoje administracinėje justicijoje progresuoja subjektų teises aplinkos apsaugos teisės srityje pažeidžianti praktika. Antra, teigtina, kad LVAT galimai neužtikrina tinkamo ES teisės taikymo aplinkos apsaugos bylose. Galiausiai, tai gali suponuoti, kad Europos Komisija pripažins Lietuvą pažeidus ES teisę ir bus inicijuojama pažeidimo procedūra, kokia viena jau ir buvo (Ar Lietuva tikrai ištaisė EK pažeidimą..., 2023). Suprantama yra LVAT dilema – formuoti naują praktiką ar pasilikti prie teisinio saugumo užtikrinimo plėtojant nuoseklią teismų praktiką atitinkamais

klausimais – nepaisant to, teigtina, kad bent jau visuomenės teisės kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais praktika LVAT turėtų būti koreguojama.

3.2 Europos Sąjungos teisės taikymas mokestiniuose teisiniuose santykiuose

Kaip ir nurodoma teisinėje literatūroje PVM yra ES mastu harmonizuotas mokestis. ES veikia bendra PVM sistema, kuri taikoma vartoti skirtoms prekėms ir paslaugoms, perkamoms ir parduodamoms ES. Teisinis pagrindas – SESV 113 straipsnis, kuriame įtvirtinta, kad Taryba žodžiu ten vieningai priima nuostatas dėl apyvartos mokesčius, akcizą ir kitas netiesioginio apmokestinimo formas reglamentuojančių teisės aktų suderinimo, būtino užtikrinti, kad bus sukurta ir ims veikti vidaus rinka bei bus išvengta konkurencijos iškreipimo (Lukas *et al.*, 2014, p. 499). Taip pat pažymėtina, kad analogiškai kaip ir su PVM, akcizų kaip vartotojų faktiškai sumokamo ir tiesiogiai prekių kainose atsispindinčio mokesčio reglamentavimas yra išimtinė ES kompetencija ir kiekvienas teisinio reguliavimo pasikeitimas ES turi atsispindėti nacionalinėje teisėje (Lukas *et al.*, 2014, p. 501).

ES teisės taikymo LVAT praktikoje, kuri yra sietina su mokestiniais teisiniais santykiais, analizė nebūtų teisiškai tiksli ir išsami nors trumpai nepristatant žinomosios *Profisa* bylos (*Profisa*, 2007), tuo labiau, kad tai yra pirmasis LVAT kreipimasis į ESTT bei taip pat susijęs su akcizo mokesčiu, reglamentuojamu Tarybos direktyva 92/83/EEB. Primintina, kad kreipimasis dėl prejudicinio sprendimo buvo labiau susijęs su lingvistine teisės akto analize. Taip pat paminėtina yra *Mechel Nemunas* byla, kuri jau yra susijusi su PVM. LVAT šioje byloje, remdamasis ESTT pateiktais argumentais, pateikė savo galutinę teisės aktų nuostatų interpretaciją ir nusprendė, kad idant tos pačios operacijos apmokestinimo sąlygos būtų vienodos, bendra PVM sistema turi pakeisti skirtingose valstybėse narėse galiojančius apyvartos mokesčius (Lukas *et al.*, 2014, p. 505, *Mechel Nemunas*, 2009).

Atkreiptinas dėmesys, kad LVAT praktika taikant ES teisę PVM srityje yra itin plati, apimanti tiek teisę į PVM atskaitą, tiek 0 proc. PVM tarifo taikymą ar sukčiavimo PVM atvejus. 2018-02-03 byloje Nr. A-3010-438/2018 ginčas kilo dėl mokesčių administratoriaus sprendimo, kuriuo buvo papildomai apskaičiuota ir nurodyta sumokėti PVM bei su juo susijusias sumas. Byloje LVAT pateikė išaiškinimus dėl PVM įstatymo 56 straipsnio bei 2006-11-28 Direktyvos 2006/112/EB dėl PVM bendros sistemos. LVAT byloje priminė, kad nacionalinis PVM reglamentuojantis teisės aktas turi būti taikomas kuo labiau atsižvelgiant į direktyvos tekstą ir į jos tikslą. PVM įstatymo 56 straipsnis iš esmės atspindi Direktyvos 146 straipsnio 1 dalies b punktą, o kai yra tenkinamos Direktyvos 2006/112 146 straipsnio 1 dalies b punkte numatytos eksporto neapmokestinimo sąlygos,

t. y., be kita ko, kad atitinkamos prekės būtų išgabentos iš Sąjungos muitų teritorijos, toks tiekimas neturi būti apmokestinamas PVM (2018-02-03 byla Nr. A-3010-438/2018).

2018-09-18 byloje Nr. A-374-442/2018 LVAT nagrinėjo ginčą kilusį dėl pareiškėjo pareigos patikslinti PVM deklaraciją. Teismas nagrinėjo 2006-11-28 Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl PVM 184 straipsnį, kuris nustato, kad pirminė atskaita tikslinama, kai atskaityta PVM suma yra didesnė arba mažesnė už sumą, kurią apmokestinamasis asmuo turėjo teisę atskaityti“ bei kaip ši nuostata buvo perkelta į PVM įstatymą. LVAT konstatavo, kad šiuo atveju pareiškėjas turėjo pareigą patikslinti ginčo PVM atskaitą (PVM deklaraciją) (2018-09-18 byla Nr. A-374-442/2018). Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad teisės į PVM atskaitą kontekste, konkrečiai – teisės į PVM atskaitą ribojimo formaliais reikalavimais mokesčių mokėtojui klausimas buvo spręstas gerai žinomoje *Nidera* byloje, kurią detalai analizuoja mokestinius teisinius santykius nagrinėjantys teisės mokslininkai, savo analizėje taip pat nurodantys šios bylos svarbą – mokestinius ginčus nagrinėjančios institucijos šioje byloje pateiktais ESTT išaiškinimais iš tikrųjų remiasi nagrinėjant bylas, kuriose kyta teisės į PVM atskaitą buvimo klausimas (Medelienė, Vasiliauskas, 2012). Taip pat akcentuotinas itin svarbus ESTT pateiktas išaiškinimas teisės į PVM atskaitą kontekste – byloje *Gabalfriša and others* ESTT įtvirtino bendrąją taisyklę, pagal kurią teisė į PVM atskaitą yra vienas esminių PVM sistemos elementų, kuri paprastai negali būti ribojama (*Gabalfriša and others*, 2000). Šioje byloje pateiktais išaiškinimais LVAT noriai rėmėsi nagrinėdamas ne tik Direktyvos 2006/112/EB taikymą registravimo PVM mokėtojais kontekste (2020-11-11 byla Nr. eA-1955-556/2020, 2017-05-12 byla Nr. eA-678-556/2017), bet taip pat ir detaliau analizuodamas Šeštosios direktyvos nuostatas, įtvirtinančios teisės į PVM atskaitą (2016-02-23 byla Nr. A-294-556/2016).

Atkreiptinas dėmesys, kad LVAT praktikoje, susijusioje su PVM, taip pat netrūksta bylų, kuriose nagrinėti 0 proc. PVM tarifo taikymo klausimai, šios bylos pasižymi savo turiningumu, nes nagrinėjami sudėtingi mokestiniai santykiai prekės gabenant į kitą valstybę narę. Bendro konteksto žinojimui pažymėtina, kad 0 proc. PVM tarifo taikymo srityje nuo 2020-01-01 galioja vadinamieji greitieji pataisymai, kurių esmė yra ta, kad tuo atveju, jeigu PVM mokėtojas turės dokumentus, surinktus pagal nustatytą tvarką, mokesčių administratorius galės juos ginčyti tik surinkęs priešingus įrodymus (*Žemeckė-Milašauskė*, 2020, p. 399). Nagrinėjant LVAT praktiką 0 proc. PVM tarifo taikymo srityje paminėtinos yra bylos, kuriose teismas pabrėžė sąlygas, kad tiekėjas negali pretenduoti į 0 proc. PVM tarifą tais atvejais, kai prekių tiekimas realiai įvyksta tiekėjui pateikus iš pirmo žvilgsnio teisingus dokumentus, atleidžiančius jį nuo mokesčių mokėjimo už prekių tiekimą (2019-12-18 byla Nr. A-276-602/2019, 2020-02-19 byla Nr. A-807-602/2020).

Akcizų teisės srityje paminėtinos yra sekančios bylos. 2020-12-16 byloje Nr. eA-1502-662/2020 LVAT nagrinėjo bylą dėl 2011 m. birželio 21 d. Tarybos direktyvos 2011/64/ES dėl Akcizų įstatymo nuostatų, kuriomis įgyvendinama Direktyva 2011/64 bei akcizų, taikomų apdorotam tabakui, taikymo akcentavo, kad Direktyva 2011/64, kaip matyti iš jos 1 straipsnio, siekiama nustatyti bendruosius akcizo, kurį valstybės narės taiko apdorotam tabakui, struktūros ir tarifų derinimo principus. Direktyva 2011/64 yra Sąjungos mokesčių teisės, taikomos tabako produktams, dalis ir pagal minėtos direktyvos 2 konstatuojamąją dalį ja siekiama užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą ir aukštą sveikatos apsaugos lygį. Šioje byloje LVAT pasakė, kad Akcizų įstatymo nuostatos nesiskyrė nuo jomis įgyvendinamų Direktyvos 2011/64 nuostatų (2020-12-16 byla Nr. eA-1502-662/2020). 2019-05-08 byloje Nr. eA-1744-556/2019 LVAT nagrinėjo ginčą dėl pareiškėjui papildomai apskaičiuoto akcizo mokesčio bei akcizo delspinigių, taip pat dėl skirtos akcizo baudos. Šioje byloje LVAT analizavo Direktyvos 92/83 nuostatas ir priėmė sprendimą, kad nagrinėjami ginčo produktai nebuvo skirti žmonėms vartoti aptariamoms Direktyvos 92/83 nuostatų taikymo prasme (2019-05-08 byla Nr. eA-1744-556/2019). Dar vienoje su akcizo mokesčiu susijusiose byloje teismas pasirėmė ESTT toje byloje pateiktu išaiškinimu pagal LVAT teiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą. ESTT 2022-04-07 sprendime C-489/20 išaiškino, kad Tarybos direktyvos 2008/118/EB dėl bendros akcizų tvarkos, panaikinančios Direktyvą 92/12/EEB, 2 straipsnio b punktas ir 7 straipsnio 1 dalis ir 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 2 straipsnio 1 dalies d punktas ir 70 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad skolos muitinei išnykimas dėl Reglamento Nr. 952/2013 124 straipsnio 1 dalies e punkte numatyto pagrindo nelemia skolos, susijusios atitinkamai su akcizais ir pridėtinės vertės mokesčiu už neteisėtai į Europos Sąjungos muitų teritoriją įvežtas prekes, išnykimo. Tuo remiantis LVAT nusprendė, kad nagrinėjamoje byloje pareiškėjo mokesstinė prievolė mokėti akcizus ir PVM dėl to, jog pareiškėjo neteisėtai į Sąjungos muitų teritoriją įvežtos prekės buvo konfiskuotos ir sunaikintos, neišnyko (2022-06-15 byla Nr. A-935-442/2022).

Tyrinėjant, kaip LVAT taiko ES teisę mokesčiniuose teisiniuose santykiuose (šio rašto darbo atveju – konkrečiai netiesioginiuose mokesčiuose) nesunku pastebėti, kad LVAT mokesčių teisės srityje itin dažnai kreipiasi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Palyginimui – konkurencijos teisės srityje per visą LVAT gyvavimo laikotarpį kreiptasi tik du kartus. Savaiame suprantama, kad tik pats LVAT gali nuspręsti, kuriose bylose jam yra reikalingos ESTT gairės, tačiau tai galbūt ir kelia pagrįstų klausimų. Daugiausiai bylų LVAT išnagrinėja būtent tose bylose, kurios yra susiję su mokesčiais (remiantis LVAT

teikiamų metinių pranešimų bei apžvalgų leidiniuose nurodoma informacija), tad tikriausiai racionalu teigti, kad LVAT siekiamybė turėtų būti virsmas savarankiškesne teismine institucija; tuo labiau, kad LVAT, kaip ES teisę taikymą užtikrinanti institucija, tai sėkmingai daro jau beveik 20 metų.

3.3 Europos Sąjungos teisės taikymas konkurencijos teisės reguliavimo srityje

ES teisės taikymo LVAT praktikoje analizė sunkiai įsivaizduojama be bylų, kurias LVAT nagrinėja konkurencijos teisės srityje, nagrinėjimo. Teigtina, kad konkurencijos teisė yra viena labiausiai ES teisės poveikį pajutusią teisės šakų, temos aktualumą suponuoja ir LVAT nagrinėjamų bylų sudėtingumas. Lyginant kiekybiniu aspektu, LVAT konkurencijos teisės srityje išnagrinėja nepalyginamai mažiau bylų negu kad, pavyzdžiui, mokesčių teisės srityje, tačiau pabrėžtina, kad konkurencijos teisės bylos pasižymi savo kompleksiskumu bei sudėtingumu (idant būtų išsamiai išnagrinėtas teisinis ginčas, kilęs konkurencijos teisės reguliavimo srityje bei tinkamai pritaikyta ES teisė, LVAT nutarties apimtis gali viršyti ir 100 psl.), kuris reikalauja iš nacionalinio teismo teisėjų itin aukšto lygio kompetencijos siekiant, kad ES teisė konkurencijos teisės srityje būtų taikoma tinkamai. Pažymėtina, kad kiekvienais metais LVAT išnagrinėja vis daugiau bylų konkurencijos teisės srityje, tai suponuoja ir nagrinėjamos temos didėjančią aktualumą. Teigtina, kad konkurencijos teisė (kaip ir mokesčių ar aplinkos apsaugos) yra itin plati, o LVAT sprendžia bylas, apimančias tiek vadovų atsakomybę, tiek konkurencijos teisės pažeidimus vykdamat viešuosius pirkimus, taip pat nagrinėja draudžiamų susitarimų sampratą.

Paminėtina, kad nacionaliniai teismai, taikydami konkurencijos teisės nuostatas, išlaiko vadinamąją procedūrinę autonomiją, tik pabrėžtina, kad nacionalinės teisės normos vis tiek turi būti suderintos su ES teise, ESTT jurisprudencijoje išplėtotais principais. Net ir esant procedūrinei autonomijai, LVAT pareiga netaikyti nacionalinės teisės nuostatų, prieštaraujančių ES teisei, išlieka. Procedūrinio autonomiškumo konkurencijos teisės srityje paminėtina jau anksčiau šiame darbe analizuota LVAT byla Nr. A⁵²⁰-2136/2012 – byloje konstatuota, kad tuo atveju, jeigu nėra ES teisės nuostatų, reglamentuojančių procedūras ir sankcijų skyrimą, nacionaliniams teismams taikant ES konkurencijos taisykles, teismai vadovaujasi nacionalinėmis procedūrinėmis nuostatomis, tačiau jos turi būti suderinamos su bendraisiais ES teisės principais 2012-04-12 byla Nr. A⁵²⁰-2136/20). Kaip atkreipiamas dėmesys teisinėje literatūroje būtent dėl egzistuojančios procedūrinės

kiekvienos valstybės narės procedūrinės autonomijos galutinis rezultatas taikant ES teisę konkurencijos teisės srityje gali būti itin diferencijuojantis (Idot, 2020, p. 411).

Kadangi šio rašto darbo analizė orientuota į LVAT praktikos, taikant ES teisę, nagrinėjimą per mokesčių, aplinkos apsaugos, konkurencijos teisės prizmę, akcentuotina, kad, nepriklausomai nuo to, kad visos šios sritys yra pajutusios didžiulę ES teisės įtaką, kiekvienos iš šių sričių nagrinėjimo teisiniu lygmeniu ypatumai skiriasi. Kaip ir minėta šiame darbe anksčiau palyginimui, mokesčių teisės srityje LVAT itin dažnai kreipiasi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, tuo tarpu konkurencijos teisės srityje ne. Turbūt nestebina tai, kad jau vien šiuo aspektu randasi klausimų dėl to, kaip LVAT sekasi taikyti ES teisę – galbūt galima teigti, kad LVAT yra itin gerai perpratęs konkurencijos teisės bylų nagrinėjimo ypatumus (nors bylų skaičius negali pasigirti tokia gausa, kaip, pavyzdžiui, mokesčių teisės srityje). Neabejotina, kad konkurencijos teisės bylos neretu atveju yra itin komplikotos ir reikalaujančios iš teismo nuodugnaus įsigilinimo į situaciją.

Trumpai apžvelgiant LVAT pasikreipimus į ESTT dėl prejudicinio sprendimo konkurencijos teisės srityje, paminėtina, kad vienoje byloje, kurioje LVAT kreipėsi į ESTT prašydamas pateikti išaiškinimą, ESTT iš esmės pateikė savo išaiškinimus kas yra susitarimas, kaip kad jis suprantamas konkurencijos teisėje (2016-05-02 byla Nr. A-97-858/2016). Šioje byloje LVAT kreipėsi ESTT prašydamas pateikti išaiškinimą dėl SESV 101 straipsnio. ESTT pateikė išaiškinimus minėtoje byloje ir teigė, kad nagrinėjamu atveju SESV 101 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad tuo atveju, jeigu informacinės sistemos, kurios yra skirtos leisti kelionių agentūroms pardavinėti keliones jų interneto svetainėse taikant vienodą užsakymo formą, administratorius elektronine žinute išsiunčia šiems ūkio subjektams pranešimą, kuriame įspėja, kad per šią sistemą parduodamoms prekėms taikomos nuolaidos nuo šiol bus ribojamos, ir po šio pranešimo išplatavimo šioje sistemoje padaromi techniniai pakeitimai, būtini šiai priemonei įgyvendinti, galima preziumuoti, kad nuo to momento, kai minėti ūkio subjektai susipažino su sistemos administratoriaus atsiųstu pranešimu, jie dalyvavo atliekant suderintus veiksmus, kaip tai suprantama pagal nurodytą nuostatą, jeigu jie viešai neatsiribojo nuo šių veiksmų, nepranešė apie juos administracinėms institucijoms arba nepateikė kitų įrodymų šiai prezumpcijai paneigti, pavyzdžiui, įrodymų, kad sistemingai buvo taikyta nustatyta riba viršijanti nuolaida (ESTT sprendimas *Eturas*, C-74-14). Kitoje byloje, kuri yra dar visai nauja ir neturinti galutinio sprendimo, LVAT kreipėsi į ESTT dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo notariai, Lietuvos notarų rūmų prezidiumo nariai buvo pripažinti įvykdę pažeidimą pagal SESV 101 straipsnio 1 dalies a punktą (ir Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą). Remiantis bylos medžiaga, buvo konstatuotas atitinkamas

notarų atlygio apskaičiavimo mechanizmas, o Konkurencijos taryba nusprendė, kad Lietuvos notarų rūmai, veikdami per prezidiumą, ir patys notariai sudarė konkurenciją ribojantį susitarimą (2021-02-18 byla Nr. eA-25-629/2021). LVAT kreipėsi į ESTT prašydamas išaiškinti, ar notariai yra laikytini įmonėmis SESV 101 straipsnio prasme, ar išaiškinimai yra asociacijos sprendimas SESV 101 straipsnio 1 dalies prasme, ar išaiškinių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje ir kiti klausimai. Nors sprendimo šioje byloje dar nėra, neabejotina, kad antrasis LVAT kreipimasis į ESTT dėl preliminarų sprendimo pateikimo turėtų būti naudingas LVAT keliomis prasmėmis – ne tik pateiktos gairės nagrinėjamoje byloje, bet taip pat gal ir nebylus paskatinimas LVAT, jeigu jis mato tam reikiamybę, dažniau kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo konkurencijos teisės srityje.

Nagrinėjant kaip LVAT taiko ES teisę sprendžiamas konkurencijos bylas, atkreiptinas dėmesys, kad bylose, kuriose yra sprendžiama dėl sankcijų ūkio subjektams skyrimo, net ir tada kai tiesiogiai ES teisė taikoma nėra, ja gali būti pasiremiama kaip fakultatyviu teisės taikymo ar aiškinimo šaltiniu (Šilvaitė, 2020, p. 233). Kaip pavyzdį galima būtų paminėti 2017-04-18 bylą Nr. A-899-858/2017, kurioje teismas sprendė dėl pareiškėjo skundo dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo pareiškėjas pripažintas pažeidusiu Konkurencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies ir 9 straipsnio 2 dalies reikalavimus ir jam paskirta bauda. LVAT šioje byloje atkreipė dėmesį, kad nacionaliniam teismui, nagrinėjančiam teisės nuostatas koncentracijų kontrolės srityje, kaip doktrininis šaltinis tampa ESTT praktika (kuria gausiai ir pasirėmė teismas šioje byloje) ir Europos Komisijos sprendimai (2017-04-18 byla Nr. A-899-858/2017).

LVAT, sprendžiamas bylas dėl draudžiamų susitarimų konkurencijos santykiuose, taip pat yra pasisakęs, kad jog dalyvavimas karteliuose, draudžiamuose SESV sutartimi, dažniausiai yra slapta veikla, kuriai yra netaikomos formalios taisyklės. Teismas rėmėsi ESTT praktika ir pabrėžė, kad retai įmonės atstovas dalyvauja susitikime turėdamas įgaliojimą padaryti pažeidimą. SESV 101 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad konstatuojant, jog buvo sudarytas konkurenciją ribojantis susitarimas, nebūtina įrodyti įmonės teisėto atstovo (atstovo, įgalioto pagal įmonės įstatus) asmeninius veiksmus arba šio teisėto atstovo įgaliojimo forma išreikštą asmeninį pritarimą jos darbuotojo, dalyvavusio antikonkurenciniame susitikime, veiksmams (2022-02-02 byla Nr. eA-1697-822/2021). Giliau analizuojant draudžiamų susitarimų nagrinėjimą LVAT praktikoje paminėtina dar viena byla, kurioje Konkurencijos Taryba nagrinėjo, ar bendrovė sudarė draudžiamą susitarimą; LVAT darsyk priminė, kad pagal ESTT praktiką bei SESV 101 straipsnį yra draudžiami bet kokie sąžiningą konkurenciją ribojantys susitarimai bei

papildomai išskyrė priminė, kad susitarimų neigiamas poveikis yra preziumuojamas. Taip pat akcentuotina, kad suderinti veiksmai yra draudžiami neatsižvelgiant į jokių jų poveikį (2020-06-03 byla Nr. eA-161-552/2020).

Apibendrinant pabrėžtina, kad LVAT nesprenžia, kiek ir kokių bylų iki aukščiausios instancijos atkeliauja, bet yra galiojanti ryški tendencija, kad Konkurencijos taryba, priešingai negu mokesčių santykiuose dalyvaujanti valdžios institucija, yra šiek tiek pasyvesnė, tad ir LVAT tenka mažesnis kiekis konkurencijos teisės bylų. Nepriklausomai nuo to, kaip ir minėta, konkurencijos teisės bylos pasižymi savo sudėtingumu ir LVAT tenka spręsti pasisakant įvairiais klausimais, ar buvo SESV 101 ir 102 straipsnio pažeidimai, kurie būtų nesuderinami su vidaus rinka. Rašto darbo autorės nuomone, numatyti griežti reikalavimai konkurencijos teisės srityje (LVAT šiuo atveju atlieka minėtųjų reikalavimų (ne)tinkamo įgyvendinimo vertinimo funkciją) leidžia daryti išvadą, kad sąžininga konkurencija kartu su ūkinės veiklos laisvės principu yra prioritetiniai valstybės interesai, kuriuos gindamas nacionalinis teismas turi užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą.

4. DABARTINIAI IR BŪSIMI LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO IŠŠŪKIAI TAIKANT EUROPOS SAJUNGOS TEISĘ

4.1 Balanso tarp tarpusavyje konkuruojančių teisinių vertybių paieška

ES teisės taikymo LVAT praktikoje analizė per mokesčių, aplinkos ir konkurencijos teisės prizmę pasirinkta neatsitiktinai – teigtina, kad nors iš pirmo žvilgsnio šios teisės sritys yra viena su kita visiškai nesusiję, iš tiesų kiekviena iš jų yra tarpusavyje koreliuojanti. Be kita ko, primintina, kad visos šios teisės sritys yra visuomenei aktualios, viešuoju interesu grįstos.

Analizuojat, koks ryšys sieja šias teisės sritis, terminas „aplinkosauginiai mokesčiai“, ne taip senai atsiradęs teisinėse diskusijose ir mokslininkų tyrimo objekte suponuoja, kad aplinkos apsaugos ir mokesčių teisė nėra labai viena nuo kitos nutolusios. Remiantis literatūra ir joje pateikiamais duomenimis Lietuva nesurenka tiek daug taršos mokesčių kaip kitos valstybės narės, tačiau sutiktina yra su teiginiu, kad aplinkosauginiai mokesčiai gali tapti naudingu įrankiu siekiant veiksmingos aplinkos apsaugos politikos (Saveikytė *et al.*, 2015, p. 427). Analogiška išvada gali būti daroma kalbant ir apie konkurencijos teisę ir čia paminėtinas yra 2014-05-09 Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame teismas pasakė, kad toks ūkinės veiklos ribojimas, kuriuo siekiama saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių, tausoti gamtą ir racionaliai naudoti jos išteklius, atlyginti gamtinei aplinkai padarytą žalą, traktuotinas kaip skirtas bendrai tautos gerovei užtikrinti ir, jeigu paisoma iš

Konstitucijos kylančių reikalavimų, savaime nelaikytinas pažeidžiančiu Konstituciją (2014-05-09 nutarimas). Remiantis šiame nutarime pateiktu išaiškinimu galima teigti, kad ir asmens ūkinės veiklos laisvė gali būti ribojama siekiant labiau tausojamos teisinės vertybės, t. y. visuomenės (o kartu ir kiekvieno asmens atskirai) teisė į sveiką ir švarią aplinką. Taip pat pažymėtina, kad konkurencijos teisėje aktualus yra ir taikomų piniginių sankcijų aspektas.

Ūkinės veiklos laisvė nėra absoliuti ir dažniausiai teisinėje literatūroje esami arba potencialūs ribojimai yra analizuojami būtent per siekį užtikrinti geresnę aplinkos apsaugos teisę, o ES teisė pasižymi itin griežtu požiūriu į aplinkos apsaugą ir laiko tai prioritetu.

Šiuo metu, kai tvarumas tampa vis labiau iš įvairių perspektyvų analizuojamas reiškiny, kyla klausimas, ar gali (arba galės) nacionalinis teismas, taikdamas ES teisės diktuojamas madas aplinkos apsaugos politikos srityje, savo sprendimuose įtvirtinti tokį ES teisės taikymą ir aiškinimą, kuriuo remiantis būtų galima teigti, kad konkurencija gali būti ribojama remiantis tvarumo argumentais. Detaliau šis klausimas analizuojamas šio rašto darbo 4.2 dalyje, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad nacionalinis teismas, kuriam galbūt ateityje reikės spręsti ginčus, kuriuose įvykdytus pažeidimus atitinkamuose teisiniuose santykiuose pareiškėjai galimai grįs tvarumo argumentais, rekomenduotina būtų tai vertinti itin atsargiai, kadangi, kaip jau senai yra žinoma, teismas negali ginti to, kas iš esmės yra neteisėta. 2019 m. Europos Komisijai patvirtinus Europos žaliąjį susitarimą ir to pagrindu priėmus Reglamentą 2021/1119, kuriame yra atkartotas įtvirtintas naujasis siekis konkurencijos teisės srityje – skatinti konkurencingumą tuo pačiu užtikrinant gamtos išteklių naudojimo mažinimą tvarumas konkurencijos teisės srityje tampa vis labiau aktualesnis. Todėl tiek rinkos dalyviai, tiek institucijos ieško aiškumo, ar (ir kaip) įmonės gali bendradarbiauti, siekdamos tikslų, susijusių su klimato kaitos mažinimu, tvarumu, ir nepažeisti konkurencijos teisės (2021-06-30 Reglamentas 2021/1119).

Atitinkamai grįžtant prie aplinkos teisės ir mokesčių teisės santykio analizės paminėtina, kad padidinti mokesčių tarifai gali būti laikomi efektyvia priemone užtikrinant aplinkos apsaugą (Sudavičius, 2019, p. 287). Įtvirtinami padidinti mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius yra laikytini tiesioginiu subjekto vykdomos veikos padariniu (Sudavičius, 2019, p. 288). Remiantis teisinės literatūros analize teigtina, kad didesnio tarifo mokesčio samprata gali būti įvardijama kaip baudimo priemonė (Sudavičius, 2019, p. 289; Sudavičius, Endrijaitis, 2019, p. 34), o LVAT šį teiginį savo praktika patvirtina teigdamas, kad mokesčio už aplinkos teršimą apskaičiavimas, taikant didesnę tarifą, yra ekonominė sankcija mokesčio mokėtojui (2015-09-17 byla Nr. I-12-143/2015). Tokia

pačia naudinga priemone laikytinas ir mokestis už aplinkos teršimą, įtvirtintas Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymu.

Analizuojant šių skirtingų teisės šakų koreliaciją per LVAT praktiką, yra paminėtinos kelios bylos. Byloje, kurioje LVAT nagrinėjo bylą dėl SESV 101 ir 102 straipsnių pažeidimo, teismas taip pat sprendė dėl ūkio subjektui pritaikytų sankcijų dydžio, analizuodamas šį aspektą LVAT rėmėsi ESTT pateiktais išaiškinimais Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalyje vartojamą praėjusių ūkinių metų sąvokos aspektu, tuo pačiu pažymėdamas, kad praėjusių ūkinių metų sąvoka įprastai vartojama tik skirtinos baudos maksimalaus dydžio nustatymo kontekste: Reglamento 1/2003 23 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vienai įmonei ar įmonių asociacijai – pažeidimo dalyvei skiriama bauda negali viršyti 10 proc. jos bendrosios apyvartos praėjusiais ūkiniais metais (už to straipsnio 1 dalyje nurodytus pažeidimus skiriama bauda negali viršyti 1 proc. atitinkamos apyvartos); ESTT savo praktikoje nurodo, kad pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies 2 pastraipą reikalaujama, kiek tai susiję su maksimalia 10 proc. riba, kad ji būtų apskaičiuojama remiantis ūkiniais metais, ėjusiais prieš Komisijos sprendimo skirti sankciją dėl pažeidimo priėmimo metus (2021-09-09 byla Nr. eA-1150-520/2021). Pažymėtina, kad šioje byloje LVAT dar kartą pabrėžė, kad taikomų sankcijų dydis turi būti juntamas – jeigu diskusijai pakrypus prie sankcijų už aplinkos apsaugos teisės pažeidimus akcentuojamas yra padarytos žalos atlyginimas, tai konkurencijos teisėje esminiu sankcijų tikslu yra įvardijamas ūkio subjekto atgrasymas nuo pažeidimo (2021-09-09 byla Nr. eA-1150-520/2021).

Kalbant apie taikomas sankcijas už konkurencijos teisės pažeidimus paminėtina, kad didele problema laikytina tai, kad nėra harmonizuotos sankcijų taikymo sistemos. Pakartotinai pabrėžtina, kad baudos už konkurencijos teisės pažeidimus turi būti „juntamojo“ dydžio, tačiau kaip teisingai pastebi Š. Pajarskas, Konkurencijos taryba skiria baudas atsižvelgdama į sunkinančias bei lengvinančias aplinkybes, pažeidimo sunkumą ir pan., tačiau pati bauda gali stipriai paveikti ūkio subjektą tiek finansine, tiek neigiama prasme turint omenyje žalą ūkio subjekto reputacijai (Pajarskas, 2014, p. 658). Manytina, kad sankcijų skyrimo procese turėtų aktyviai „įsijungti“ aukščiau analizuoto ES teisės principo – proporcingumo – veikimas.

Konkurencijos teisė visada buvo orientuota į ūkio subjekto veiklos laisvę ir į ekonominę naudą, kuri tuo pačiu atsispindi ir nauda valstybei, turint omenyje mokesčių prasme. Dabar tendencijos šitoje srityje kinta – siekis užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygį, naujai besiformuojanti tvarumo koncepcija vis giliau leidžia šaknis į konkurencijos teisę, nes teisė gyventi švarioje ir sveikoje aplinkoje yra tokia pati žmogaus teisė kaip ir

teisė laisvai veikti ekonomine prasme. Nepriklausomai nuo to, kad asmens teisė į sveiką ir švarią aplinką Konstitucijoje nėra tiesiogiai įtvirtinta (priešingai nei ūkinės veiklos laisvė), ji vis tik išplaukia iš kitų Konstitucijos nuostatų ir Konstitucinio Teismo nutarimų. KT ne kartą yra pabrėžęs, kad vienas iš valstybės veiklos tikslų – užtikrinti žmonių teises į sveiką ir švarią aplinką; aplinkos apsauga yra valstybės bei kiekvieno gyventojų rūpestis ir pareiga, viešieji ir privatieji interesai turi būti skirti aplinkos kokybei gerinti (Konstitucinio Teismo 2015-12-16 nutarimas, 2011-01-31 nutarimas). Tad LVAT tenkantis uždavinys yra išbalansuoti tarp šių teisinių vertybių.

Apibendrinant pateiktą LVAT praktiką ir teisės doktriną teigtina, kad ryšys tarp konkurencijos, aplinkos apsaugos bei mokesčių teisės yra, nors jis ir nėra iš pirmo žvilgsnio lengvai identifikuojamas. Kaip matyti iš šio rašto darbo III dalyje pateiktų LVAT bylų, taikant ES teisės aktų nuostatas bei ESTT išplėtotą jurisprudenciją mokestiniuose teisiniuose santykiuose bei konkurencijos teisės ar aplinkos apsaugos teisės srityse, analizės galima tik dar kartą patvirtinti neginčijamą teisinę aksiomą – LVAT kasdien savo veikloje taiko ES teisę ir, kaip nacionalinis paskutinės instancijos teismas, yra saistomas ES teisės. Atkreiptinas dėmesys, kad nors darbe pasirinktos kiekvienos teisės šakos siaurai reguliuojama sritis (pavyzdžiui, PVM, koncentracija ir pan.), šios teisės šakos apima kur kas plačiau nei darbe analizuota.¹ Buvo analizuotos teisės šakos pasirinktose srityse siekiant atskleisti, kaip LVAT taiko ES teisę. Šioje dalyje siekiama atkreipti skaitytojo dėmesį į tai, kad darbe analizuojamos teisės šakos yra itin tarpiai viena su kita susiję, nors iš pirmo žvilgsnio toks teiginys gali kelti abejonių.

Akcentuotina, kad rašto darbo autorės nuomone pernelyg drąsu būtų teigti, kad tvarumas yra ar turėtų būti suprantama kaip atitinkama naujai besiformuojanti teisės gintina vertybė, kuri kitus teisinius gėrius eliminuoja arba paverčia juos mažareikšmiais.

2021 metais Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija buvo pateikusi Lietuvos aplinkosauginio veiksmingumo apžvalgą, kurioje Lietuva sulaukė tiek pagyrų aplinkosaugos srityje (pavyzdžiui, apžvalgoje paminėta, kad Lietuva sugebėjo per sąlyginai trumpą laiką, kuris nesiekė 10 metų, pereiti prie atliekų perdirbimo), tiek ir rekomendacijų, kaip dar labiau tobulinti vykdomą aplinkos apsaugos politiką valstybiniu lygmeniu (OECD Environmental Performance Reviews, 2021). Analizuojant šiame rašto darbe pasirinktų teisės sričių – mokesčių, aplinkos, konkurencijos – koreliaciją laikytina, kad ši apžvalga yra svarus šaltinis, kadangi apžvalga leidžia geriau perprasti, koks visgi yra santykis tarp aplinkos apsaugos ir mokesčių teisės. Teigiama, kad Lietuvoje aplinkosauginiai mokesčiai

¹ Dėl ribotos rašto darbo apimties nepaminėtos kitos mokesčių, konkurencijos bei aplinkos apsaugos teisės normų reguliuojamos sritys, pavyzdžiui, Gyventojų pajamų mokestis, Pelno mokestis ir pan.

atlieka daugiau ūkio subjekto baudimo už aplinkos apsaugos pažeidimus funkciją, tačiau iš kitos pusės vertėtų atlikti korekcijas ir įpareigoti subjektus atkurti padarytą žalą ir tai atlikti pirmiausiai ne per pinigines kompensacijos prizmę.

Analizuojant šių teisės sričių koreliaciją nacionaliniu lygmeniu norėtusi atkreipti dėmesį į dar vieną svarbų naujesnį teisės aktą – tai Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl žaliųjų pirkimų tikslų nustatymo ir įgyvendinimo“. Remiantis šio nutarimo 1.3 punktu nuo 2023 metų visi atliekami viešieji pirkimai turi būti žalieji ir, kaip ir nurodoma šiame nutarime, šio teisinio reglamentavimo tikslas yra skatinti ūkio subjektus būti aplinkos apsaugos prasme atsakingus bei atlikti tokius viešuosius pirkimus, kurie darytų kuo mažesnę poveikį aplinkai (Vyriausybės nutarimas „Dėl žaliųjų pirkimų tikslų nustatymo ir įgyvendinimo“, 2021). Atsižvelgiant į tai, kad Konkurencijos taryba vykdo kontrolę ir viešuosiuose pirkimuose, siekiant, kad juos organizuojant būtų užtikrinamas kartelių prevencija, teigtina, kad žaliųjų viešųjų pirkimų įtvirtinimas tik dar kartą patvirtina esant ryšį tarp konkurencijos teisės ir aplinkos apsaugos. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad remiantis Valstybės kontrolės 2022 m. ataskaita (2022-09-09 Valstybės kontrolės ataskaita Nr. VRE-3 „Ar esame pasirengę vykdyti žaliuosius pirkimus 100 proc.“), šis Lietuvos užsibrėžtas tikslas atrodo patraukliai tik tuo atveju, jeigu yra vertinamas paviršutiniškai – ataskaitoje teigiama, kad Lietuva tokiems perėjimams, kokių jau reikalaujama ES vykdoma politika, prie tvarių vykdomų viešųjų pirkimų yra dar nepasirengusi. Be kita ko, atsiranda nemažai klausimų – ar tokie nustatyti griežti reikalavimai nebus suprantami kaip ribojimai konkurencijos teisės atžvilgiu, kaip kad ir nurodoma ataskaitoje. Šiai dienai LVAT dar nėra susidūręs su situacija, kurioje reikėtų spręsti ginčą ieškant balanso tarp galimų pažeidimų konkurencijos teisės srityje bei siekio užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygį, tad tai išlieka ateities klausimas.

Apibendrinant akcentuotina, kad ryšys tarp konkurencijos, aplinkos bei mokesčių teisės neabejotinai egzistuoja ir tikėtina, kad ateityje šios teisės sritys viena kitą tik dar labiau papildys, o LVAT teks pareiga užtikrinti ne tik tinkamą ES teisės taikymą, bet ir balansą tarp tarpusavyje koreliuojančių skirtingų teisinių gėrių.

4.2 Ateities iššūkiai Europos Sąjungos teisės taikymo procese

Šiame rašto darbe ES teisės taikymas LVAT praktikoje buvo analizuojamas per konkurencijos, aplinkos apsaugos bei mokesčių teisės sritis ir kaip LVAT sekėsi įgyvendinti šias savo pareigas lig šiol, kadangi, kaip ir akcentuota, rašto darbo autorės nuomone šios viešosios teisės normomis reglamentuojamos teisės sritys yra tarpiai viena su kita susijusios. Kaip ir nagrinėta, nacionalinis teismas, taikydamas ES teisę, privalo

išlaviruoti ir atrasti balansą tarp įvairių tiek ES teisės, tiek nacionalinės teisės nuostatomis taikomų teisinių gėrių apsaugos. 2022 m. kovo mėnesį Europos Taryba priėmė naująją, jau 8-ąją aplinkosaugos veiksmų programą, kuria bus formuojama ES politika aplinkos apsaugos srityje iki pat 2030 m. Minėtoje programoje yra numatyti keli pagrindiniai tikslai, tai mažinti žaliavų naudojimą, stiprinti teigiamą poveikį aplinkosaugai turinčias iniciatyvas ir kt. Žinoma, galima teigti, kad aplinkosaugos veiksmų programos nėra privalomojo pobūdžio teisės aktai ir yra daugiau rekomendacinio požiūrio ir toks požiūris nebus teisiškai netikslus, tačiau šio darbo autorės nuomone, veiksmų programos visiškai ignoruoti nereikėtų – joje ir nustatoma, kokie bus artimiausio laikotarpio ES vykdomos aplinkos politikos kryptys.

Šiuo metu yra diskutuojama dėl ES žaliojo susitarimo pačiai konkurencijos teisei, kaip ES įgyvendinti tikslus laviruojant tarp vidaus rinkos laisvės ir aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo. Kadangi, kaip ne kartą akcentuota šiame rašto darbe, nacionaliniam teismui tenka pareiga užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą, teigtina, kad tuo atveju, jeigu

Atskirai paminėtinas yra priimtas Komisijos komunikatas „Naujiems iššūkiams tinkama konkurencijos politika“, kuriame yra akcentuojamas tvarumo siekis bei konkurencijos politikos perėjimą prie žaliosios ekonomikos.

Atsižvelgiant į dabartines ES vyraujančias tendencijas (patvirtintas Europos žaliasis kursas, finansų sektoriuje daroma reforma pagal Žaliųjų finansų paradigmą ir kt.) teigtina, kad ateityje tvarumo siekis taps prioritetu daugumoje sričių ir tai aktualiausia kalbant apie konkurencijos teisę, finansų sektorių.

Atkreiptinas dėmesys, kad siekiant bandyti geriau nuspėti, kokie ateities iššūkiai laukia nacionalinio teismo, turinčio pareigą užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą, neišvengiama yra ES tendencijų analizė, kadangi tai, kuo „kvėpuoja“ ES, pasieks ir valstybių narių nacionalines sistemas. Paskutiniuoju metu ES yra ypatingai susirūpinusi aplinkos apsauga bei kaip suderinti siekį įgyvendinti tvarumo koncepciją, derinant tai su kitais sektoriais – pavyzdžiui, finansų ar ūkinės veiklos vykdymu. Europos Komisijos komunikate „55 % tikslas – pasiekiamas. ES 2030 m. klimato tikslo įgyvendinimas siekiant neutralizuoti poveikį klimatui“ yra įtvirtinta, kad ES sieks pereiti prie neutralaus poveikio klimatui tuo pačiu ir toliau remiant kitas ES politikos sritis – viena iš jų yra konkurencijos teisė (Komunikatas „55 % tikslas – pasiekiamas“..., 2021).

Nors konkurencijos teisės ryšys su tvarumu vis dar yra visai nauja koncepcija ir pritartina teisės doktrinoje randamai nuomonei, kad konkurencijos teisė nėra pagrindinis įrankis klimato kaitos problemų išsprendimo kelyje (Malinauskaitė, 2022, p. 337) vis tik teisinėje literatūroje autoriai jau analizuoja, kokie galėtų būti atlikti pakitimai

konkurencijos teisės politikos srityje idant būtų siekiama ekologiškesnės konkurencijos teisės ir tam įtakos turėjo Europos žaliojo susitarimo patvirtinimas. Autorė mini, kad šiuo metu vyksta diskusijos, ar gali ir, jeigu atsakymas yra teigiamas, tai kaip konkurencijos teisė prisidėti prie tvarumo vystymo (Malinauskaitė, 2022, p. 336). Minėtosios diskusijos neaplenkė ir Lietuvos teisininkų bendruomenės – 2021-10-13 vykusioje konferencijoje Vilniaus universiteto Teisės fakulteto 380-mečio jubiliejui paminėti viena iš temų ir buvo „Verslo (ūkinės veiklos) reguliavimo transformacijos: konkurencijos teisė“. Minėtoje diskusijoje dalyvavę teisinės bendruomenės nariai kaip vieną iš naujų konkurencijos teisės iššūkių mini būtent naujai atsirandančia tvarumo sąvoką. Kaip atkreipia dėmesį diskusijos dalyviai, pačios konkurencijos teisės esmė yra didžiausios įmanomos ekonominės naudos gavimas kuo mažesniais kaštais, bet dabar, kai Europa eina didesnio tvarumo kelio, išlieka atviras klausimas – ar gali konkurencijos teisės ribojimai būti pateisinami tvarumo pagrindais, be kita ko, ar gali įmonės sudaryti draudžiamus susitarimus grįsdami juos tvarumo argumentais? Šie visi klausimai šiuo metu vyksta dar tik diskusijos pagrindu ir diskusija yra daugiau grįsta spėjimo pagrindu, bet neabejotina, kad diskusijos pavirs teisine realybe. Rašto darbo autorės nuomone, ginčai šioje srityje bus neišvengiami ir pareiga spręsti teisinius ginčus taikant ES teisę, užtikrinant jos viršenybę ir balansuojant tarp varijuojančių teisinių gėrių tenka nacionaliniam teismui. LVAT, kaip aukščiausios instancijos teismas, ateityje formuos praktiką, privalomą visiems ūkio subjektams bei juos turės spręsti bei balansą tarp šių teisinių gėrių užtikrinti. Rašto darbe pasirinkti analizuoti proporcingumo, teisės viršenybės bei teisėtų lūkesčių principai, tikėtina, ateityje sprendžiant ginčus taps dar aktualesni – LVAT privalės užtikrinti ES teisės viršenybės tinkamą taikymą, tuo pačiu saugodamas ūkio subjekto teisėtus lūkesčius ir, jei bus sprendžiama dėl taikomų neigiamų poveikio priemonių, kad jos atitiktų proporcingumo principo turinį.

Nagrinėjant tvarumo ir konkurencijos teisės sąveiką detaliau, paminėtina, kad šį aspektą nagrinėjantys autoriai pabrėžia naujai augančią tendenciją – įmonės gali bandyti sudaryti konkurencijos teisę reglamentuojantiems teisės aktams prieštaraujančius susitarimus prisidengdami tvarumo tikslu kaip skydu (Deutscher, Makris, 2022, p. 3, Malinauskaitė, 2022, p. 337). Kaip ir minėta aukščiau, tvarumas, nors ir yra naujai užgimusi ir nebejotinai saugotina vertybė, jokių būdu negali tapti priežastimi pažeisti atitinkamus sektorius reguliuojančias teisės normas. Norėtuši atkreipti dėmesį į dar vieną papildomą aspektą – kaip ir nurodo tvarumo bei pačios aplinkos apsaugos ir konkurencijos teisės sąveiką nagrinėjantys autoriai, Europos Komisija jau dabar priima sprendimus ginčiuose dėl konkurencijos į savo argumentus įterpdama tvarumą (Deutscher, Makris, 2022, p. 14).

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Konkurencijos Taryba seks Europos Komisijos pavyzdžiu ir tokie ginčai galų gale pasibels ir į nacionalinių administracinių teismų duris. Remiantis šia nuostata siūlytina LVAT tokio teisės mokslininkų būgštavimo nepamiršti ir ateityje sprendžiant tokius teisinius ginčus atsižvelgti, kad tvarumo koncepcija negali būti tapatinama su galimybe elgtis nesąžiningai, taip pat tinkama įvertinti ir Europos Komisijos išsakytus argumentus.

Paminėtina, kad šios temos tyrimas vyksta jau ne tik konferencijų metu organizuojamų diskusijų pagrindu – dr. Agnė Juškevičiūtė-Vilienė šiuo metu vykdo tyrimą, kaip ekonominė laisvė gali būti ribojama (jeigu gali) vadovaujantis vadinamosios žaliosios ekonomikos principais (Podoktorantūros projektas „Ekonominės laisvės ribojimai...“ (vyksta iki dabar)). Šios Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dėstytojos vykdomos podoktorantūros stažuotės rezultatai dar nėra pristatyti (tai bus įgyvendinama visai netrukus – šių metų birželį), tačiau be jokios abejonės laukiami tyrimo rezultatai žadina smalsumą tiems, kurie tyrinėja ar tyrinės tvarumo paradigmos koreliaciją su pačia aplinkos apsauga ir, svarbiausia, konkurencijos teise bei Konstitucijos garantuojama ūkinės veiklos laisve.

Diskusija dėl tvarumo ir kaip tai gali pasireikšti skirtingose teisės srityse teisiškai pagrįsta tuo, kad pačios Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje, 37 straipsnyje yra įtvirtintas siekis užtikrinti aukštą aplinkos apsaugos lygmenį (Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartija, 2016). Teigtina, kad ES aplinkos apsauga jau senai yra prioritetas, tačiau pastaruoju metu ieškoma vis daugiau būdų, kaip, bendram rezultatui pasitelkus įvairių sektorių atstovus bei nustatant naujas gaires minėtiems sektoriams, gali būti užtikrinamas aukštas aplinkos apsaugos lygis visoje Europoje užtikrinant tvarumą.

Pabrėžtina, kad tvarumas neturėtų būti siejamas išskirtinai tik su konkurencijos teise – tai taip pat liečia ir finansų sektorių – Lietuvos Respublikos finansų ministerija, bendradarbiaudama su Europos Komisija, yra paskelbusi, kad Lietuvos finansų sektorius sieks pereiti prie tvarios ekonomikos. Bendradarbiavimo kartu su Europos Komisija rezultate yra pateikta ataskaita, kurioje skelbiamas veiksmų planas, jį bus siekiama įgyvendinti keliose konkrečiose srityse – tinkamas viešojo ir privataus sektoriaus tvarumo finansavimas bei veiksmai, kurie yra būtini siekiant sukurti infrastruktūrą, kuri padėtų vystyti tvarumą finansų sektoriuje (Lithuanian strategy and action plano..., 2021). Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija taipogi yra pateikusi ataskaitą „Žalioji ekonomikos transformacija“, kurios rezultatai detalčiai supažindina su esamomis oro taršos problemomis bei kaip jas siūloma spręsti pasitelkiant finansines priemones, pavyzdžiui, taikomų akcizų lengvatų peržiūra („Žalioji ekonomikos transformacija“, 2021). Teigtina, kad jeigu šios numatytos priemonės bus įgyvendintos ES ir nacionalinės teisės lygmeniu, tai ginčai,

kuriuos spręš LVAT akcizų srityje, jau bus kitokio pobūdžio, nei kad nagrinėta šiame rašto darbe. Ir tai tiks vienas iš pavyzdžių, kaip ateityje galėtų kisti lig šiol tam tikrose srityse plėtota LVAT praktika, taikant ES teisę. Būtent todėl ir svarbu analizuoti vykstančius pokyčius, kurie yra vykdomi Europai einant „žalumo“ keliu – ateityje tai galėtų esmingai keisti LVAT praktiką.

Gali kilti klausimas, kaip gi visi šie esami ar būsimi pakeitimai yra susiję su nacionaliniu teismo vaidmeniu bei LVAT praktikoje taikoma ES teise. Rašto darbo autorės nuomone, siekiant nuodugniai išanalizuoti ES teisės taikymą LVAT praktikoje verta žvilgtelėti ne tik į buvusias ar esamas, bet ir būsimas tendencijas, kaip nacionalinis teismas turės prisitaikyti prie būsimųjų pokyčių ir galimai teisinių vertybių kaitos prioritetų sistemoje. Taigi, teigtina, kad išmintingas būtų LVAT sprendimas atidžiai sekti naujausias tendencijas šioje srityje – atėjus laikui spręsti ginčą teismas turi būti pasiruošęs užtikrinti asmenų subjektyvių teisių apsaugą, tuo pačiu balansuodamas tarp skirtingų teisinių gėrių ir, svarbiausia, neužmiršdamas savo reikšmingiausios funkcijos – tinkamo ES teisės taikymo.

IŠVADOS

1. Nacionaliniam teismui tenkantis vaidmuo ES teisės taikymo procese yra itin reikšmingas, atsižvelgiant į tai, kad teismas privalo užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą nacionalinėje teisinėje sistemoje. Taip pat turint omenyje tai, kad LVAT, kaip aukščiausios instancijos teismas administracinėje justicijoje, formuoja praktiką visiems administraciniams teismams, tad tai tik dar stipriau suponuoja, kad teismas privalo užtikrinti tinkamą ES teisės nuostatų įgyvendinimą.
2. Prejudicinio sprendimo instituto reikšmė pasireiškia ne tik kaip bendradarbiavimo priemonė tarp nacionalinių valstybių narių teismų, bet taip pat kaip įrankis ESTT siekiant įgyvendinti vienodą ES teisės taikymą visose valstybėse narėse. Pažymėtina, kad LVAT prejudicinio sprendimo institutą aplinkos apsaugos, mokesčių bei konkurencijos teisės srityse naudoja pakankamai aktyviai, tai tik dar kartą patvirtina, kad nacionalinis teismas šiose srityse yra itin suinteresuotas užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą.
3. ESTT jurisprudencijoje išplėtoti fundamentalieji principai – teisėtų lūkesčių, proporcingumo bei teisės viršenybės – LVAT yra pasitelkiami kaip priemonė siekiant tinkamai išnagrinėti įvairiuose teisiniuose santykiuose kylančius ginčus. Pažymėtina, kad šie principai neretai yra pakartotinai analizuojami teismui sprendžiant ir ginčus, kylančius mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse, siekiant tinkamo ginčo išsprendimo. LVAT savo praktikoje taikydamas šiuos principus suteikia jiems naują prasmę – nurodydamas, kaip juos vertina nacionalinis valstybės narės teismas atitinkamose teisės srityse.
4. LVAT jau seniai savo praktikoje taiko ES teisę, ypatingai tai atsispindi mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse. Kiekviena iš šių sričių – itin skirtingos ir LVAT praktika kiekvienoje srityje pasižymi savais ypatumais, nepaisant to, visos šios teisės sritys yra stipriai paveiktos ES teisės, o teismas privalo užtikrinti tinkamą ES teisės taikymą nepriklausomai nuo jokių aplinkybių.
5. Konkurencijos, aplinkos apsaugos bei mokesčių teisė yra savarankiškos teisės šakos, tačiau tarpiai viena su kita susijusios, kadangi nacionalinis teismas, spręsdamas ginčus vienoje kurioje iš šių teisės šakų, siekdamas visapusiško ginčo išnagrinėjimo, dažnu atveju aptaria ir nagrinėjamos teisės šakos aktų nuostatas bei kaip jos tarpusavyje sąveikauja. Taip pat teigtina, kad LVAT spręsdamas ginčus mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės srityse susiduria su dilema, siekiant išlaviruoti tarp skirtingų teisinių gėrių.

6. Atsižvelgiant į tai, kad ES vykdoma politika įvairiuose sektoriuose vis labiau yra grindžiama tvarumo paradigma, teigtina, kad ateityje nacionaliniam teismui, taikančiam ES teisę konkurencijos, aplinkos ar mokesčių teisės srityje vis labiau reikės atsižvelgti į plėtojamą tvarumo koncepciją. ES vykdomą reformą finansų, konkurencijos ir aplinkos apsaugos srityse ir apie laukiančius pokyčius verta mąstyti jau dabar.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

- a) *Europos Sąjungos teisės*
- 1) Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. OL C 326, 2012-10-26, p. 47-390 [Suvestinė redakcija].
 - 2) Pagrindinių teisių chartija. Oficialusis leidinys, C 364, 2000-12-18, p. 1.
 - 3) Europos Sąjungos Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. OL L 265, 2012-09-29, p. 1; OL L 173, 2013-06-26, p. 65.
 - 4) Europos Parlamento ir Tarybos 2021 m. birželio 30 d. reglamentas (ES) Nr. 2021/1119; OL L 243
 - 5) Europos Komisijos 2021 m. liepos 14 d. komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „55 % tikslas – pasiekiamas. ES 2030 m. klimato tikslo įgyvendinimas siekiant neutralizuoti poveikį klimatui“
- b) *Nacionalinės teisės*
- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014
 - 2) Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 13-308.
 - 3) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (1994). *Valstybės žinios*, 46-851.
 - 4) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1133.
 - 5) Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999), *Valstybės žinios*, 1999-04-02, Nr. 30-856
 - 6) Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (1999), *Valstybės žinios*, 1999-05-28, Nr. 47-1469.

Specialioji literatūra

- a) *Moksliniai straipsniai*
- 1) Andrijauskaitė, A., Piličiauskas, R. (2014). Teisėtų lūkesčių apsaugos principo samprata Lietuvos ir Europos teisinėse sistemose. Iš: *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenio*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 326-383.

- 2) Antanaitytė, A., Danėlienė, I. (2011). Lietuvos administracinių teismų dalyvavimas, integruojantis į Europos Sąjungos teisės sistemą: bendrųjų teisės principų reikšmė administraciniuose santykiuose. Iš: *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletėnio*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 505-534.
- 3) Danėlienė, I. (2010). Europos teisės įtaka proporcingumo principo vystymuisi Lietuvos viešojoje teisėje. Iš: *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 244-274.
- 4) Deutscher, E., Makris, S. (2022). Sustainability concerns in EU merger control: from output-maximising to pilycentric innovation competition. Iš: *Journal of Antitrust Enforcement*. 1-50. <https://doi.org/10.1093/jaenfo/jnac019>
- 5) Česnaitytė, G. (2021). Žiedinės ekonomikos paketo perkėlimas į nacionalinę teisę, siekiant ambicingų atliekų tvarkymo tikslų įgyvendinimo. Iš: *Lietuvos teisė 2021: esminiai pokyčiai*, 30-39. DOI:10.13165/LT-21-01-03.
- 6) Idot, L. (2020). The Future of Regulation No. 1/2003: New Relations Between EU and National Law. Iš: *Journal of European Competition Law & Practice*, 11, 409-413. DOI:10.1093/jeclap/lpaa061
- 7) Jarašiūnas, E. (2014). Žvilgnis į teismų bendradarbiavimo problemas Europos Sąjungos ir nacionalinių teisinių sistemų sąveikos kontekste. Iš: *Transnacionalinės teisinės sistemos – santykio ir sąveikos problemos*, 45-68.
- 8) Jarukaitis, I, Morkūnaitė (2021). Teismų nepriklausomumo principas Europos Sąjungos teisės raidos kontekste. *Teisė*, 118, 47-72. <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.118.4>
- 9) Juškevičiūtė-Vilienė (2019). Asmens teisė į sveiką ir švarią aplinką v. asmens ūkinės veiklos laisvė. Iš: *Teisės viršenybės link*, 121-140.
- 10) Kavalnė, S. (2010). Administracinės teisės europeizacija – administraciniams teismams aktualūs klausimai. Iš: *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 192-213.
- 11) Lastauskienė, G. (2015). Ūkinės veiklos laisvė ir krizė: Lietuvos viešosios valdžios veiksmų įvertinimas, *Teisė*, 94, 2015, 110-134.
- 12) Lukas, M, Medelienė A, Paulauskas A (2014). Narystės Europos Sąjungoje įtaka Lietuvos nacionalinei mokesčių sistemai. Iš: *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 487-524.

- 13) Kuzborska, E (2017). Lithuanian Courts in dialogue on international law. Iš: *Transnational Judicial Dialogue on International Law in Central and Eastern Europe*. 399-439. <http://dx.doi.org/10.18778/8088-707-7.09>
- 14) Pajarskas, Š. (2014). *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*.
- 15) Pranevičienė, B. (2010). Teisėtų lūkesčių principo esmė ir teisėtų lūkesčių apsaugos galimybės administraciniuose teismuose. Iš: *Administraciniai teismai Lietuvoje: nūdienos iššūkiai*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 213-228.
- 16) Prapiestytė, D. (2014). Lietuvos teismų bendradarbiavimo su Europos Sąjungos Teisingumo Teismu patirtis. Iš: *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 625- 656.
- 17) Ragulskytė-Markovienė (2011). Europos Sąjungos aplinkos teisė: raida ir perspektyvos. *Teisė*, 78, 93-103.
- 18) Ravluševičius, P (2017). The primacy and supremacy clauses of European Union Law and their application in the legal order of the Republic of Lithuania. 303-322.
- 19) Saveikytė, G., Butvilaitė, A., Butkuvienė, V., Liebus, I. (2015). Aplinkosaugos mokesčių įtaka aplinkos taršai ir gamtos išteklių naudojimui. Iš: *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 37. 425-437. DOI:10.15544/mts.2015.37
- 20) Sudavičius, B. (2019). Didesnis tarifas Lietuvos Respublikos apmokestinimo sistemoje. Iš: *Teisės viršenybės link*. Vilniaus universitetas, Vilnius. 280-296.
- 21) Sudavičius, B., Endrijaitis, M. (2020). Increased tax rates in the taxation system of the Republic of Lithuania. Iš: *The law enforcement by public authorities*, 4. 28-40. DOI: 10.24147/2542-1514.2020.4(2).28-40
- 22) Šilvaitė, E. (2020). The EU legislation on the supervision of activities of economic operators: substance of procedural rights and impact on lithuanian law. Iš: *2020: The Future Decade of the EU Law*, 227-238. DOI:10.15388/OS.LAW.2020.19
- 23) Malinauskaitė, J. (2022). Competition law and sustainability: EU and national perspectives. Iš: *Journal of European Competition law and practice*. 336-348. DOI:10.1093/jeclap/lpac003
- 24) Medelienė, A, Vasiliauskas, V. (2012). Europos Sąjungos teisės taikymas nagrinėjant mokestinius ginčus Lietuvoje. Iš: *Žmogus, teisinė valstybė ir*

administracinė justicija. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 700-734.

25) Monkevičius, E. (2009). Viešojo intereso gynimo problema aplinkosaugos ginčiuose. Iš: *Socialinių mokslų studijos*, 1, 37-50.

26) Valančius, V. (2018). Europos Sąjungos ir nacionaliniai teismai: bendradarbiavimo plėtra. Iš: *Dabarties iššūkiai teismams, užtikrinant žmogaus teises*. 299-326.

27) Žaltauskaitė-Žalimienė, S. (2012). Europos Sąjungos teisės taikymo viršenybė nacionaliniuose teismuose ir jos ribos. Iš: *Žmogus, teisinė valstybė ir administracinė justicija*. Vilnius: Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 282-309.

28) Žalimienė, S (2011). Nacionalinio teismo vaidmuo įgyvendinant Europos Sąjungos teisę ir teisinio saugumo principo pažeidžiamumas. *Teisė*, 78, 137-151.

29) Žemeckė-Milašauskė, A. (2020). Į kitas ES valstybes nares teikiamoms prekėms nulinio procento pridėtinės vertės mokesčio taikymas: problemos ir jų sprendimo būdai. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 24. 392-406. DOI: 10.13165/PSPO-20-24-25

30) Žvaigždiniene, I (2014). Europos Sąjungos aplinkosaugos teisės nuostatų įtaka Lietuvos aplinkos teisei. Iš: *Europos Sąjungos teisės įtaka Lietuvos teisinei sistemai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 447-465.

31) Weatherill, S (2016). What is the relationship between EU law and national law? Iš: *Law and values in the European Union*. 153-256. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199557264.003.0004>

b) *Disertacijos:*

1) Danelienė, I. (2012). *Proporcingumo principas administracinėje teisėje*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

a) *Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai*

1) *Profisa* [ESTT], Nr. C-63/06, [2007-04-19], ECLI:EU:C:2007:233.

2) *Köbler* [ESTT], Nr. C-224/01, [2003-09-30], ECLI:EU:C:2003:513.

3) *Falciola Angelo SpA* [ESTT], Nr. C- 286/88, [1990-01-26], ECLI:EU:C:1990:33.

- 4) *Mechel Nemunas* [ESTT], Nr. C-119/08 [2009-0205], ECLI:EU:C:2009:53
- 5) *Gabalfriša SL and Others v Agencia Estatal de Administración Tributaria* (AEAT) [ESTT], Nr. C-110/98, ECLI:EU:C:2000:145
- 6) *UB v Kauno teritorinė muitinė* [ESTT], Nr. C-489/20, ECLI:EU:C:2022:277.
- 7) *YKK Corporation ir kt. prieš Europos Komisiją*, Nr. C-408/12, ECLI:EU:C:2014:329
- 8) *Bayer Intellectual Property* [ESTT], Nr. C-204/20, ECLI:EU:C:2022:892
- 9) *Juzgado de Primera Instancia no 4* [ESTT], Nr. C-302/21, ECLI:EU:C:2022:919
- 10) *SY v Commission* [ESTT], Nr. T-312/21, ECLI:EU:T:2022:814.
- 11) „*Eturas*“ *UAB ir kt. prieš Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybą* [ESTT], Nr. C-74/14, ECLI:EU:C:2016:42.

b) *Generalinių advokatų išvados*

- 1) Generalinio advokato Anthony Michael Collins išvada byloje *Quadrant Amroq Beverages* Nr. C-332/21.
- 2) Generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada byloje *KH prieš Sparkasse Südholstein* Nr. C-639/18.
- 3) Generalinio advokato Priit Pikamäe išvada *Lufthansa Technik AERO Alzey* Nr. C-393/21.

c) *Konstitucinio Teismo nutarimai*

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutarimas, Valstybės žinios, 2011-02-03, Nr. 14-602.
- 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas, TAR, 2014-05-12, Nr. 5321.
- 3) Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. gruodžio 16 d. nutarimas, TAR, 2015-12-16, Nr. 19859.

d) *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika*

- 1) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. vasario 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹-362/2004.
- 2) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. vasario 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A7-783/2006.

- 3) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵-1075/2005.
- 4) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A10-1074/2005.
- 5) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A1-686/2006.
- 6) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. sausio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-153/2009.
- 7) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-230/2009.
- 8) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. kovo 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴² – 376/09.
- 9) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N⁵⁷⁵-1387/2009.
- 10) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A525-471/2010.
- 11) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. liepos 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-2863/2011.
- 12) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. rugsėjo 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁹²-2796/2011.
- 13) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 15 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁶²-1119/2011.
- 14) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-2136/2012.
- 15) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-520-1831-13.
- 16) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. I-12-143/2015.
- 17) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. gruodžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1699-822/2015.
- 18) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. vasario 23 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-294-556/2016.
- 19) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eI-6-502/2017.

- 20) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. balandžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-899-858/2017.
- 21) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gegužės 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-678-556/2017.
- 22) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1537-858/2017.
- 23) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3010-438/2018.
- 24) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. rugsėjo 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-374-442/2018.
- 25) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. balandžio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. I-6-822/2019.
- 26) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gegužės 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1744-556/2019.
- 27) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-612-822/2019.
- 28) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1726-602/2019.
- 29) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-276-602/2019.
- 30) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. vasario 19 d. nutartis byloje Nr. A-807-602/2020.
- 31) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-161-552/2020.
- 32) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1955-556/2020.
- 33) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1502-662/2020.
- 34) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-25-629/2021.
- 35) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. rugsėjo 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1150-520/2021.
- 36) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. lapkričio 11 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1705-492/2021.

- 37) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2757-602/2021.
- 38) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1697-822/2021.
- 39) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-935-442/2022.
- 40) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-448-662/2022.
- 41) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. spalio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eI-14-556/2022.
- 42) Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eTA-1057-815/2022.

Kiti šaltiniai:

- 1) 2021 m. spalio 13 d. konferencija „Verslo (ūkinės veiklos) reguliavimo transformacijos: konkurencijos teisė“
- 2) 2022 m. spalio 21 d. prof. dr. Skirgailės Žalimienės pranešimas konferencijoje „Konstitucijos 30-metis: nuo ordinarinės iki aukščiausiosios teisės“
- 3) 2022 m. spalio 27 d. Europos Komisijos nario Didier Reynders kalba „Speech by Commissioner Reynders on “Protecting and strengthening the Rule of Law in the European Union” at Humboldt University, Berlin“. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_6477
- 4) OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/development/oecd-environmental-performance-reviews-lithuania-2021-48d82b17-en.htm>
- 5) Valstybės kontrolės 2022 m. rugsėjo 9 d. ataskaita Nr. VRE-3 „Ar esame pasirengę vykdyti žaliuosius pirkimus 100 proc.“. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrole.lt/LT/Product/24109>
- 6) Dr. Agnės Juškevičiūtės-Vilienės podoktorantūros projektas „Ekonominės laisvės ribojimai atsižvelgiant į žaliosios ekonomikos principus“ (09.3.3-LMT-K712-23-0022), vykdomas 2021-2023 metų laikotarpyje. Prieiga per internetą: <https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2021/07/Ekonomines-laisves-ribojimais-atsizvelgiant-i-zaliosios-ekonomikos-principus.pdf>
- 7) Lietuvos Respublikos ir Europos Komisijos ataskaita „Lithuanian strategy and action plan on sustainable finance“. Prieiga per internetą:

[https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Strategy_and_Action%20Plan_2021-12-30_small\(2\).PDF](https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/Strategy_and_Action%20Plan_2021-12-30_small(2).PDF)

8) Informacija iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo oficialioje internetinėje svetainėje teikiamų apibendrinimų apie teismo formuotus paklausimus Europos Sąjungos Teisingumo Teismui. Prieiga per internetą:

<https://www.lvat.lt/veikla/teismu-praktika/kreipimaisi-i-europos-sajungos-teisingumo-teisma/213>

9) Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos ataskaita „Žalioji ekonomikos transformacija“. Prieiga per internetą:

https://finmin.lrv.lt/uploads/finmin/documents/files/2021-07-14_AM_%C5%BDalioji%20ekonomikos%20transformacija.pdf

10) Teise.pro. Ar Lietuva tikrai ištaisė EK pažeidimą dėl teisės ginčyti norminio akto teisėtumą aplinkosaugos srityje? [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<https://www.teise.pro/index.php/2023/03/25/ar-lietuva-tikrai-istaise-ek-pazeidima-del-teises-gincyti-norminio-akto-teisetuma-aplinkosaugos-srityje/>

SANTRAUKA

Europos Sąjungos teisės taikymas Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje

Gabrielė Ramonaitė

Lietuvai tapus ES valstybe nare tinkamas ES teisės taikymas tapo viena svarbiausių nacionalinio teismo pareigų. ES teisės taikymo atžvilgiu nacionalinis teismas turi pareigą netaikyti ES teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės normų, taip pat turi pareigą tam tikrais atvejais kreiptis į ESTT dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Prejudicinio sprendimo institutas ES teisės taikymo LVAT praktikoje aspektu turi dvejopą reikšmę – viena vertus, tai yra bendradarbiavimo priemonė, kita vertus, tai yra būdas ESTT užtikrinti vieningą ES teisės taikymą visose valstybėse narėse. ES teisės taikymas LVAT praktikoje analizuotas pasirenkant fundamentaliuosius ESTT jurisprudencijoje išplėtotus principus – teisės viršenybės, proporcingumo bei teisėtų lūkesčių; darbe analizuota, kaip šie principai pasireiškia ES teisės stipriai paveiktose srityse – konkurencijos, mokesčių bei aplinkos apsaugos teisės srityse. Analizuojant ES teisės taikymą LVAT praktikoje pasirinktos trys teisės sritys – konkurencijos, mokesčių bei aplinkos apsaugos – ir nagrinėta, kaip LVAT sprendžia bylas šiose teisės srityse taikydamas ES teisę, kokie yra kiekvienos srities bylų nagrinėjimo LVAT ypatumai. Teigtina, kad mokesčių, aplinkos apsaugos bei konkurencijos teisės sritys yra tarpusavyje neatsiejamai susijusios, o ES teisei vis labiau kryptant į tvarumo siekius, atitinkamai kinta ir šios teisės sritys bei jų koncepcija. Tuo pačiu ir nacionalinis teismas ateityje turės nagrinėti bylas konkurencijos, mokesčių bei aplinkos apsaugos teisės srityse taip pat taikydamas ES teisę, tačiau ES teisės tendencijos galimai jau bus pasikeitusios ir tai reikalaus naujos valstybės narės nacionalinio teismo adaptacijos.

SUMMARY

Application of European Union law in the case law of the Supreme Administrative Court of Lithuania

Gabrielė Ramonaitė

Since Lithuania became an EU Member State, the correct application of EU law has become one of the most important duties of a national court. As regards the application of EU law, the national court has a duty not to apply national rules that are contrary to EU law and, in certain cases, to refer to the CJEU for a preliminary ruling. The institution of a preliminary ruling has a twofold significance in the context of the application of EU law in the case-law of the Supreme Administrative Court: on the one hand, it is a means of cooperation, and on the other hand, it is a way for the CJEU to ensure the uniform application of EU law in all Member States. The application of EU law in the case-law of the Supreme Administrative Court has been analysed by selecting the fundamental principles developed in the CJEU's jurisprudence - the rule of law, proportionality and legitimate expectations; the paper analyses how these principles manifest themselves in the areas heavily influenced by the EU law, such as competition law, tax law, and environmental protection law. In the analysis of the application of EU law in the practice of the Supreme Administrative Court, three areas of law - competition, taxation and environmental protection - have been selected and it has been analysed how the Supreme Administrative Court decides cases in these areas of law by applying EU law and what are the peculiarities of the examination of cases in each area of the Supreme Administrative Court. It is argued that the areas of tax, environmental and competition law are inextricably linked, and that as EU law is increasingly oriented towards sustainability, these areas of law and their conception are changing accordingly. At the same time, in the future, the national court will have to deal with competition, tax and environmental law cases also by applying EU law, but the trend in EU law may have already changed, requiring a new adaptation by the national court of the Member State.